

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**ЕКСПЕРТИЗА ТОВАРІВ
В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ**

Конспект лекцій
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
денної та заочної форм здобуття освіти за
спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля»

Електронний ресурс

Рецензенти:

В. І. Чобіток – д.екон.н., проф., професор кафедри маркетингу та торговельного підприємництва ННІ «Українська інженерно-педагогічна академія»;

Г. В. Обруч – д.екон.н., проф., професор кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом Українського державного університету залізничного транспорту.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 6 від 28 лютого 2025 року)*

Е 41 **Експертиза** товарів в міжнародній торгівлі : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня денної та заочної форм здобуття освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля» [Електронний ресурс] / укладач М. М. Чуйко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 82 с.).

Конспект лекцій складено відповідно до програми дисципліни «Експертиза товарів в міжнародній торгівлі». Метою видання є допомогти здобувачам набути та закріпити знання з теоретичного курсу дисципліни, набути навичок самостійної роботи шляхом вивчення окремих питань лекції за рекомендованою літературою. Навчально-методичне видання містить стислий виклад курсу лекцій з навчальної дисципліни, методичні рекомендації щодо роботи з конспектом лекцій, а також рекомендовану літературу за кожною темою дисципліни.

Для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня денної та заочної форм здобуття освіти за спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля», освітньо-професійна програма – «Митна справа».

УДК 658.62

ВСТУП

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, відкривають нові можливості для співпраці з розвинутими країнами, сприяють економічному зростанню та зміцненню позицій країни у світовій системі міжнародних відносин, що є найкращим шляхом реалізації національних інтересів. Впровадження новітніх наукових та інформаційних технологій у виробничі та торговельні процеси зумовлює постійне активне оновлення асортименту продукції на сучасному ринку. Технологічний, інноваційний, організаційний та інфраструктурний розвиток міжнародної торгівлі, а також зростання обсягів експортно-імпортних операцій підвищують попит на висококваліфікованих спеціалістів – товарознавців-експертів і товарознавців-декларантів. Експертиза товарів у міжнародній торгівлі є дуже важливим питанням, що постає з практичних потреб проведення митного контролю.

Конспект лекцій складено відповідно до програми дисципліни «Експертиза товарів в міжнародній торгівлі» і призначено для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 076 Підприємництво та торгівля, освітньо-професійна програма – Митна справа, рівень вищої освіти – другий (магістерський), ступінь вищої освіти – магістр. Мета видання полягає в тому, щоб допомогти здобувачам набутти та закріпити знання з теоретичного курсу дисципліни, набутти навичок самостійної роботи шляхом вивчення окремих питань лекції за рекомендованою літературою.

Метою навчальної дисципліни «Експертиза товарів в міжнародній торгівлі» є формування загальних та професійних компетентностей щодо опанування порядку проведення експертизи кількості та якості товарів, документальне оформлення результатів експертизи при здійсненні міжнародної торгівлі та застосуванні при митному оформленні товарів. Засвоєння теоретичного матеріалу базується на самостійному вивченні здобувачами лекційного матеріалу, що сприяє активізації їх навчальної діяльності, розвиває мислення, привчає до самоконтролю та спонукає до самостійної творчої діяльності.

Засвоєння лекційного матеріалу перевіряється викладачем протягом навчального процесу після викладання кожної теми лекцій на початку практичних занять шляхом усного опитування. Якщо здобувач не готовий до занять і у нього відсутні теоретичні знання за конкретною темою курсу, він до практичної роботи не допускається.

Конспект лекцій з дисципліни «Експертиза товарів в міжнародній торгівлі» містить матеріал, який науково обґрунтовує завдання навчального курсу, виховує практичні уміння та навички професійної діяльності майбутніх фахівців. Підготовка фахівців у галузі підприємництва, торгівлі та митної справи спрямована на набуття здобувачами необхідних теоретичних і практичних знань, які вони будуть використовувати під час професійної діяльності.

Лекція № 1

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА НОМЕНКЛАТУРА ТОВАРІВ У СТАТИСТИЦІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

План лекції

1. Значення класифікації товарів для міжнародної торгівлі
2. Етапи уніфікації товарних номенклатур для міжнародної торгівлі
3. Гармонізована система опису і кодування товарів
4. Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності СНД і України

Література: [1]-С. 8-15; [3]-С. 65-70; [4]-С. 38-46.

1. Значення класифікації товарів для міжнародної торгівлі

У будь-якій країні вивчення процесів, що відбуваються у зовнішній торгівлі, неможливо без зіставлення, вивчення тенденцій в русі товарів, змін в їх структурі.

Товарна структура зовнішньої торгівлі в кожній країні формується залежно від забезпеченості природними і трудовими ресурсами, особливостями розвитку науково-технічного прогресу, сформованих економічних зв'язків, національних та інтернаціональних витрат на виробництво. Структура зовнішньоторговельного обігу в статистиці міжнародної торгівлі характеризується відповідно до прийнятих в країнах класифікаціями і номенклатурами товарів експорту і імпорту.

Під **класифікацією** розуміється угруповання експортних і імпортних товарів за певними ознаками. Залежно від того, які ознаки покладені в основу угруповання, можуть бути побудовані різні класифікаційні системи. У міжнародній торгівлі товари групуються в підгрупи, групи і розділи за ознакою виробництва (за галузями виробництва), за ступенем їх обробки, призначенням в народному господарстві, за матеріалами, з яких вони виготовлені. Відповідно до прийнятої схеми класифікації всім товарам, а також товарним підгрупам, групам і розділам присвоюються певні товарні шифри.

Товарні класифікації є засобом упорядкування інформації про зовнішньоекономічні зв'язки, вони служать основою для зберігання і ефективного пошуку інформації та сприяють розвитку системного підходу до оцінки зовнішньоекономічних зв'язків.

Номенклатурою товарів називають перелік товарних найменувань, розподілених за відповідною класифікаційною системою.

У номенклатурі кожен товар отримує певне, закріплене за ним місце відповідно до прийнятої класифікаційної системи.

Для того, щоб всі країни світу могли здійснювати стандартний підхід до оцінки властивостей товарів, будувати облік і проводити порівняльний аналіз

торгівлі по окремих товарах і товарних групах, вони повинні використовувати єдину міжнародну товарну номенклатуру, яка містила б уніфіковані правила характеристики якісних ознак товарів.

2. Етапи уніфікації товарних номенклатур для міжнародної торгівлі

Вперше питання про необхідність уніфікації товарних номенклатур обговорювалося на першому міжнародному статистичному конгресі в Брюсселі в 1853 р., де був прийнятий перший проект уніфікації митної номенклатури. У 1913 р. в Брюсселі 29 країн-учасниць Міжнародної конференції з митної статистики підписали Конвенцію про єдину класифікацію товарної номенклатури, відповідно до якої вони повинні були представляти дані Міжнародного бюро торгової статистики. Потім це питання вивчали: Міжнародний статистичний інститут, Ліга Націй, якою після першої світової війни був затверджений мінімальний список товарів для статистики міжнародної торгівлі в кількості 186 найменувань, а після другої світової війни – Організація Об'єднаних Націй і Рада Економічної Взаємодопомоги.

До початку 90-х років основними документами, що використовувалися в обліку світової торгівлі, були три товарних класифікації і номенклатури:

СМТК (ООН) – стандартна міжнародна торгова класифікація;

НРМС (НСТС – рос.) – номенклатура Ради з питань митного співробітництва (колишня Брюссельська);

ЕТН – єдина товарна номенклатура (країн РЕВ – Ради економічної взаємодопомоги).

Кожна з перерахованих вище класифікацій мала свої принципи побудови.

Стандартна міжнародна торгова класифікація (СМТК ООН) була прийнята Економічною і соціальною радою ООН (ЕКОСОП) 12 липня 1950 р. за рекомендацією п'ятої сесії Статистичної комісії ООН. Останній варіант (третій, діючий) цієї класифікації був схвалений 23 сесією Статистичної комісії і прийнято ЕКОСОП в 1985 р.

Дана класифікація групує товари за ступенем їх обробки, призначенню і ряду інших ознак. Вона складається з 10 розділів (з 0 по 9 включно), 67 груп, 261 товарних підгруп, 1033 базисних товарних позицій і 3118 підпозицій. Для національного використання субпозиції можуть бути деталізовані. Шифри номенклатури побудовані таким чином: перший знак визначає розділ, перші два знаки – групу, три знаки – підгрупу, чотири – товарну позицію, п'ять знаків – субпозицію. Подальша деталізація товарних підпозицій проводиться додаванням шостого знаку і наступних. З прийняттям Гармонізованої системи СМТК практично втратила свою значимість.

Номенклатура Ради з питань митного співробітництва (НРМС) являє собою класифікаційну схему для митних тарифів і одночасно є важливою міжнародною торговою класифікацією.

В даний час діє Номенклатура Ради з питань митного співробітництва (НРМС), розроблена на базі Брюссельської митної номенклатури (БМН), яку

застосовували у зовнішньоторговельній практиці західноєвропейських країн з 1951 р.

В основу НРМС покладені принципи ступеня обробки (сировина, напівфабрикати, готові вироби) і походження товарів. Дана класифікація включає 21 розділ, 99 груп, 1011 товарних підгруп. Вона заснована на чотирирозрядному позначенні товарних груп. На відміну від систем кодування товарів, прийнятих в СМТК, товарні шифри не містять номери розділу. Всі товари тут об'єднані в 99 груп, і всі групи, незалежно від їх приналежності до того чи іншого розділу, мають нумерацію від 01 до 99. У середині групи товари також пронумеровані в порядку зростання двома знаками від 01 до 99.

Єдина товарна номенклатура країн Ради економічної взаємодопомоги (ЄТН країн РЕВ) застосовувалася в практиці обліку країн РЕВ з 1962 р. Вона об'єднувала товари за їх призначенням в народному господарстві, за походженням і ступенем обробки, а також дозволяла поділяти товари на засоби виробництва і предмети споживання, основні і оборотні кошти, продукцію промисловості і сільського господарства. Дана номенклатура перевидавалася чотири рази і до 1991 року діяла в якості основного класифікатора у зовнішньоекономічних зв'язках Радянського Союзу.

3. Гармонізована система опису і кодування товарів

Значне розширення і ускладнення номенклатури товарів у світовій торгівлі зажадало створення такої товарної номенклатури, яка могла бути придатна одночасно і для митних і для статистичних цілей. Тому 1973 року в рамках Ради з питань митного співробітництва (РМС) була розпочата розробка Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГС).

Робота зі створення ГС тривала 10 років. У розробці ГС взяли участь 59 держав і 21 міжнародна організація. Базою ГС послужила номенклатура РМС 1978 року і 13-ти інших номенклатур (товарна номенклатура зовнішньої торгівлі Європейського економічного співтовариства, митна номенклатура Латиноамериканської асоціації вільної торгівлі, митний тариф США, єдина номенклатура товарів Міжнародної спілки залізниць та ін.). У 1983 р. проект міжнародної конвенції про ГС був прийнятий і відкритий для підписання. Країнами-учасницями Конвенції про ГС узгоджений і підписаний також документ, що містить пояснювальні примітки у вигляді додатку до номенклатури, що представляє собою досить об'ємний за розміром (складається з 4-х томів пояснень до ГС об'ємом в 1620 сторінок тексту англійською мовою і двотомного Алфавітного покажчика об'ємом в 1119 сторінок) і технічно складний матеріал, детально описує конкретні товарні розділи, групи, підгрупи і т.д., що полегшує користування даною номенклатурою.

Гармонізована система опису і кодування товарів (ГС) вступила в силу з 1 січня 1988 р.

Гармонізована система опису і кодування товарів (ГС) – це номенклатура, що включає в себе товарні позиції і субпозиції, і пов'язані з ними

цифрові коди, згруповані за певними ознаками в групи і розділи, а також основні правила тлумачення Гармонізованої системи.

При її розробці було поставлено завдання не просто удосконалення, а створення нового товарного класифікатора, цілі якого розширилися. Класифікатор повинен використовуватися не тільки в міжнародній статистиці, а й усіма учасниками міжнародної торгівлі – як безпосередньо експортерами та імпортерами, так і всіма службами інфраструктури – транспортно-експедиторськими, складськими, банківськими, страховими та ін. Крім того, результатом введення нової ГС повинно було стати скорочення витрат, наприклад, на перехід з однієї національної товарної номенклатури на іншу (міжнародну), на обробку комерційних митних документів.

В цілому, широке застосування ГС розглядається як важливий технічний засіб регулювання міжнародної торгівлі, створення уніфікованих систем митного і статистичного обліку товарів і обробки зовнішньоторговельних документів, як засіб істотного зниження витрат.

Основними елементами ГС є дві системи: класифікація і кодування.

Класифікація товарів в ГС (табл.1) має в своїй основі використання різних ознак, відповідно до яких товари об'єднані в розділи:

1. За походженням товару (розділи I-IV):

- живі тварини та продукти тваринного походження;
- продукти рослинного походження;
- жирні олії тваринного і рослинного походження;
- продукти їх розкладання – готові харчові жири, віск тваринного і рослинного походження;
- мінеральні продукти.

2. По виду матеріалів, з яких виготовлений товар (розділи VIII, X, XIII, XIV):

- шкіряні товари, шкіри, хутро, хутрова сировина і вироби з них та ін.;
- деревина та вироби з неї, деревне вугілля, пробка та вироби з неї, вироби з соломи та ін.;
- паперова маса з деревини або інших целюлозно-волокнистих матеріалів, макулатура, папір, картон та вироби з них;
- вироби з гіпсу, каменю, азбесту, цементу, керамічні вироби, скло та вироби з нього;
- чорні і кольорові метали і вироби з них.

3. За призначенням товарів (розділи IV, XI, XII, XVI-XX):

- наприклад, продукти харчової промисловості, алкогольні та безалкогольні напої (оцет, тютюн і штучні замітники тютюну).

4. За хімічним складом (розділи VI, VII):

- продукція хімічної та суміжних галузей промисловості;
- пластмаси та вироби з них, каучук і гумові вироби.

Товарна номенклатура ГС складається з 21-го розділу. Кожен розділ включає в себе групи, що мають свій код, наприклад, в розділі I «живі тварини і продукти тваринництва» міститься 5 груп, яким присвоєно коди від 01 до 05.

Всього в ГС 99 товарних груп, при цьому три групи (77, 88, 99) є резервними і можуть бути використані в країнах для виділення специфічних товарів.

Подальший поділ на рівні груп класифікаційної схеми проведено за принципом послідовності обробки товарів: сировина - напівфабрикати - готові вироби.

При побудові товарних підгруп (33 од.), позицій (1241 од.), підпозицій (3558 од.), підпозицій (5019 од.) в кожній групі застосована своя послідовність ознак, серед яких основними є: призначення товару, ступінь його обробки, вид матеріалу, з якого він виготовлений, його питома вага у світовій торгівлі.

В ГС застосовується змішаний метод кодування: для шифровки розділів і підгруп використовуються римські цифри-групи, позиції і субпозиції шифруються арабськими цифрами.

Таким чином, структура шестизначного цифрового коду включає лише кодування груп, позицій і підпозицій (з двох розрядів кожен), що дозволяє при автоматичній обробці даних отримувати необхідні підсумки за цими трьома угрупованнями.

В ГС суворо дотримується принцип однозначного віднесення товарів до класифікаційних групувань, тому кожен товар можна віднести тільки до однієї класифікаційного угруповання на основі приміток до розділів, груп, позицій.

Гармонізована система поширюється тільки на товари, які мають фізичний вимір, включаючи електроенергію, але не поширюється на послуги, за винятком результатів надання послуг (наприклад, дискети програмного забезпечення).

Гармонізована система була введена в Україні в 1991 р. замість попередньої єдиної товарної номенклатури зовнішньої торгівлі країн-членів РЕВ. І з цього часу митний тариф базується на Гармонізовану систему опису та кодування товарів, що дає можливість на основі стандартного підходу у всіх країнах світу і в Україні здійснити оформлення вантажної митної декларації, необхідної при декларуванні товарів, що представляються митній службі.

У країнах-членах Європейського співтовариства з січня 1988 р. діє **комбінована номенклатура Співтовариства (КН ЄС)**. В основі комбінованої номенклатури також лежать принципи побудови НРМС і ГС. Вона містить 1-99 групи, 9506 (з 1-97 групи) цифрових восьмизначних підсубпозицій, перші шість знаків яких відповідають кодам ГС. Дві останні групи (98 і 99) зарезервовані для спеціальних митних і статистичних цілей ЄС. Повна версія КН з поправками, прийнятими Європейською Радою або Комісією ЄС, публікується щорічно до 31 жовтня в офіційних відомостях ЄС і вступає в силу 1 січня наступного року. Протягом усього календарного року КН залишається незмінною.

Європейське Співтовариство та всі його члени підписали і ратифікували конвенцію про ГС, тому всі зміни, що вносяться до КН, відповідають вимогам конвенції.

4. Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності СНД і України

На основі міжнародної ГС і комбінованої номенклатури ЄС розроблена *єдина товарна номенклатура СНД*, яка застосовується на території всіх країн-членів СНД з 1 січня 1997 року в відповідно до Угоди про єдину товарну номенклатуру ЗЕД СНД, підписаної 3 листопада 1995 р.

Товарна номенклатура (ТН) ЗЕД – це багатоцільовий класифікатор товарів, що переміщуються через митний кордон.

Головна мета створення ТН ЗЕД – упорядкувати статистичний облік в міжнародній торгівлі і в області митних тарифів.

Вона є основою заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в країнах-членах СНД і використовується для цілей статистичного обліку та обміну статистичною інформацією. ТН ЗЕД СНД застосовується при декларуванні товарів, що ввозяться на територію України з будь-яких інших держав світу, оскільки вона уніфікована з ГС.

Структури ТН ЗЕД та ГС ідентичні і включають ті ж розділи, групи і т.д. У загальну структуру ТН ЗЕД були включені: кодове позначення двох одиниць виміру. У номенклатурі всіх товарів присвоюються певні коди і за ними закріплюються певні місця.

Кодування товарів в ТН ЗЕД на відміну від ГС здійснюється дев'ятизначним цифровим кодом, який складається з двох частин. Перша частина – це чотиризначний код позиції; друга частина – п'ятизначний код товарної підпозиції, 1-6 розряди дев'ятизначного коду відповідають кодовому позначенню класифікаційної угруповання товару по ГС, 7-8 розряди – кодовому позначенню товару в Комбінованої номенклатури ЄС; 9 – нульовий розряд – призначений для виділення традиційних вітчизняних товарів в ТН ЗЕД в процесі її подальшого використання.

Найменування товарів в ТН ЗЕД відповідає найменуванням, використовуваним в ГС і КН ЄС. Точність включення товару в ту чи іншу позицію ТН ЗЕД впливає на розмір мита, на величини імпортного та експортного податку. Від правильності кодування залежить і віднесення конкретного товару в розряд ліцензованих товарів.

В Україні використовується *Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД)*, основу якої становить Гармонізована система опису та кодування товарів.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності – це систематизований перелік товарів, який включає код товару, його найменування, одиницю виміру та обліку. В УКТЗЕД товари систематизовано за розділами, групами, товарними позиціями, товарними підпозиціями, найменування і цифрові коди яких уніфіковано з Гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності має п'ять рівнів класифікації, що побудовані за ступенем зростання деталізації і відповідної кількості цифрових знаків кодування.

Перший рівень – розділи. Їх в українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності 21. На цьому рівні товари згруповані за галузями господарства. Наприклад, у розділі I систематизовані живі тварини та продукція тваринництва, у II – продукти рослинного походження, у V – мінеральні продукти, у VII – пластмаси та вироби з них; каучук і гумові вироби. Отже, на початку необхідно визначити, до якої галузі можна віднести товар. Порядковий номер розділу не використовується в цифровому коді, але служить для зручності орієнтації в УКТЗЕД.

Другий рівень – групи. Усього їх 97. У них товари згруповані згідно з:

- матеріалом, з якого вони виготовлені;
- функціями, які вони виконують;
- ступенем обробки.

Цьому рівню відповідають цифрові позначення з двома знаками від 01 до 97. Вони і є першими двома цифрами у десятизначному коді товару.

Третій рівень – товарні позиції. Деталізація товарів на цьому рівні здійснюється за більш специфічними ознаками. Товарні позиції – це чотиризначні коди, перші два знаки в яких є номером групи.

Четвертий рівень – підпозиція. На цьому рівні здійснюється подальша деталізація. Товарні підпозиції – це шестизначні коди, перші два знаки в яких є номером групи, а наступні два – номером позиції.

П'ятий рівень – підкатегорія. На цьому рівні вводяться додаткові критерії товару.

Кожний конкретний товар повинен бути однозначно визначений тільки одним кодом української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. Для забезпечення визначення коду товару тільки одним кодом в УКТЗЕД:

- групи товарів не повторюються по змісту;
- перелічені всі товари, що можуть перетинати кордон;
- для виключення можливості присвоєння декількох кодів товару залежно від застосування критерію матеріалу, з якого він виготовлений, або призначення, класифікація товарів здійснюється відповідно до вимог «Основних правил інтерпретації класифікації товарів».

Таким чином, система кодування забезпечує високий ступінь деталізації номенклатури товарів. Це має особливе значення для її застосування в національних товарних номенклатурах: держави, не порушуючи відповідних міжнародно-правових норм, що закріплюють основи системи кодування, одержують можливість у відомих межах змінювати рівень деталізації виходячи з національних інтересів. Розроблена система кодування дозволяє за необхідності провести подальше розширення номенклатури товарів без порушення системи класифікації. Вона передбачає резерв для включення нових чи специфічних товарів.

Десятизначний цифровий код УКТЗЕД складається з таких елементів: перші шість цифр означають код товару за ГС, ті самі шість цифр плюс сьомий і восьмий знаки утворюють код товару за КН ЄС, дев'ята та десята цифри (поки що в усіх випадках «0») призначені для можливої деталізації в майбутньому тих чи інших товарних позицій з урахуванням інтересів України.

Таким чином, структура десятизначного цифрового кодового позначення товарів в УКТЗЕД включає код групи (перші два знаки), товарної позиції (перші чотири знаки), товарної підпозиції (перші шість знаків), товарної категорії (перші вісім знаків), товарної підкатегорії (десять знаків). Для докладнішої товарної класифікації використовується сьомий, восьмий, дев'ятий та десятий знаки цифрового коду.

Митні органи класифікують товари, тобто відносять їх до класифікаційних груп, зазначених в УКТЗЕД. Рішення митних органів щодо класифікації товарів для митних цілей є обов'язковими для підприємств і громадян.

Лекція № 2

ЕКСПЕРТИЗА КІЛЬКОСТІ, ЯКОСТІ ТОВАРІВ ТА ЇХ СЕРТИФІКАЦІЯ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

План лекції

1. Загальні відомості про якість і сертифікацію
2. Основні вимоги законодавства ЄС до безпеки та якості товарів
3. Вимоги до пакування та маркірування продовольчих і непродовольчих товарів у міжнародній торгівлі
4. Експертиза і сертифікація біржового товару

Література: [1]-С. 16-28, [2]-С. 15-24; [5].

1. Загальні відомості про якість і сертифікацію

Якість – це сукупність властивостей продукції, що обумовлюють її здатність задовольняти певні потреби споживача відповідно до свого призначення. На якісну продукцію завжди існує попит, вона реалізується за вищою ціною і, відповідно, підприємство отримує більше прибутку. Саме підвищення якості продукції забезпечує виживання підприємства в умовах ринку, бо воно рівнозначне зростанню обсягів її виробництва, але зі значно меншими витратами, економії всіх видів ресурсів.

Сертифікація – процедура, за допомогою якої третя сторона дає письмову гарантію, що продукція, процес чи послуга відповідають заданим вимогам. Таким чином, процес сертифікації має на увазі те, що встановленим чином здійснюється оцінювання відповідності властивостей і характеристик продукції чи послуг.

Сертифікація продукції здійснюється уповноваженими на те органами із сертифікації – підприємствами, установами й організаціями з метою:

- запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища;
- сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції;
- створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

Сертифікація на відповідність обов'язковим вимогам нормативних документів проводиться виключно в державній системі сертифікації. Обов'язкова сертифікація в усіх випадках повинна включати перевірку та випробування продукції для визначення її характеристик і подальший державний технічний нагляд за сертифікованою продукцією.

Випробування з метою обов'язкової сертифікації повинні проводитися акредитованими випробувальними лабораторіями (центрами) методами, які визначені відповідними нормативними документами, а за відсутності цих документів – методами, що визначаються органом із сертифікації чи органом, який виконує його функції. Результати випробувань, проведених зазначеними лабораторіями (центрами), у подальшому не потребують підтвердження іншими акредитованими випробувальними лабораторіями (центрами). Повторні випробування за визначеними характеристиками цієї продукції не проводяться, крім випадків, коли відповідно до законодавства встановлена недостовірність результатів випробувань.

Сертифікації продовольчої сировини та харчових продуктів тваринного походження здійснюються після проведення ветеринарно-санітарної експертизи та видачі відповідних ветеринарних документів.

Сертифікація продукції (товарів), що імпортується.

Відповідність товарів, які імпортуються і реалізуються на території України, стандартам, що діють в Україні, має підтверджуватися сертифікатом відповідності чи свідоцтвом про визнання відповідності, виданим або визнаним центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання або акредитованим в установленому порядку органом із сертифікації, який уповноважений на здійснення цієї діяльності в законодавчо регульованій сфері.

Підтвердження відповідності харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів, які імпортуються на митну територію України, здійснюється в порядку, визначеному законом.

Центральний орган виконавчої влади з питань технічного регулювання або акредитований в установленому порядку орган із сертифікації, який уповноважений на здійснення цієї діяльності в законодавчо регульованій сфері, включає сертифіковану продукцію до Єдиного реєстру сертифікованої в Україні продукції на підставі декларації про відповідність, виданої виробником продукції на кожен партію харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів або сертифікатів відповідності чи свідоцтв про визнання відповідності.

Реалізація харчових продуктів, виготовлених із застосуванням імпоротної продовольчої сировини та супутніх матеріалів, ввезених в Україну на підставі декларації про відповідність, виданої виробником продукції на кожен партію харчових продуктів, продовольчої сировини, супутніх матеріалів, дозволяється виключно за наявності сертифіката відповідності чи свідоцтва про визнання відповідності.

Органи митного контролю здійснюють митне оформлення імпортованих товарів на підставі зазначеного Єдиного реєстру у відповідності з Постановою КМУ №446 від 15.05.2008 р. «Про затвердження Порядку митного оформлення товарів, що ввозяться на митну територію України та підлягають обов'язковій сертифікації в Україні».

Висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

Імпортери можуть ввозити з-за кордону товари (продукцію, сировину, обладнання, технологічні лінії тощо) і реалізовувати чи використовувати їх в Україні лише за наявності даних щодо безпеки для здоров'я населення.

У разі відсутності зазначених даних під час ввезення реалізація та використання продукції закордонного виробництва дозволяється лише після отримання позитивного висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи.

До товарів, продукції, сировини, що імпортується в Україну, застосовуються вимоги щодо їхньої безпеки для здоров'я і життя людини, а також до процедур контролю, експертиз, надання дозволів, встановлення санітарно-епідеміологічних нормативів, регламентів аналогічно тим вимогам, що застосовуються до відповідних товарів, продукції, сировини, які вироблені в Україні.

Продукція, на яку в державних стандартах та в інших нормативно-технічних документах є вимоги щодо безпеки для здоров'я і життя населення, підлягає обов'язковій сертифікації.

Висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи – документ установленної форми, що засвідчує відповідність (невідповідність) об'єкта державної санітарно-епідеміологічної експертизи медичним вимогам безпеки для здоров'я і життя людини, затверджується відповідним головним державним санітарним лікарем і є обов'язковим для виконання власником об'єкта експертизи.

2. Основні вимоги законодавства ЄС до безпеки та якості товарів

Усі товари, які імпортується на митну територію ЄС в обов'язковому порядку повинні відповідати усім вимогам Європейського Союзу, спрямованим на забезпечення захисту споживачів. Ці вимоги суттєво різняться у залежності від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за такими напрямками:

- *технічні вимоги;*
- *екологічні вимоги;*

- вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів.

Крім того, до певних видів продукції на рівні ЄС встановлюються *маркетингові стандарти*, а також застосовуються *імпортні обмеження*, що також можуть розглядатися як механізми захисту внутрішнього ринку від імпортних товарів, якість і безпека яких не відповідає вимогам Євросоюзу.

Технічні вимоги. Основні технічні вимоги класифікуються у секторах безпеки продукції, технічної стандартизації, упаковки та маркування продукції.

Загальні вимоги у сфері безпеки продукції визначені Директивою Європейського Парламенту та Ради 2001/95/ЄС від 03.12.2001 р. «Про загальну безпеку продукції». Даний законодавчий акт застосовується за відсутності конкретних правил, що регулюють безпеку окремих категорій товарів або якщо конкретні правила (галузеві), є недостатніми.

Відповідно до положень Директиви, продукт вважається безпечним, якщо відповідає положенням безпеки, передбаченим в європейському законодавстві або, у разі відсутності таких правил, за умови відповідності національним вимогам держави-члена ЄС де він продається, або запускається у ринковий обіг. Продукт також вважається безпечним, якщо він відповідає європейському стандарту.

У свою чергу, виробник продукції та дистриб'ютор зобов'язані:

- поставляти на ринок продукти, які відповідають загальним вимогам безпеки;

- забезпечувати споживачів необхідною інформацією щодо потенційної загрози продукту, зокрема, коли це безпосередньо не очевидно;

- інформувати відповідні національні органи про факти щодо потенційної або прямої небезпеки продуктів, а також співпрацювати з цими органами у контексті реалізації заходів, вжитих для захисту споживачів.

Директивою передбачено, що контроль за безпекою продукції покладається на компетентні органи держав-членів ЄС. Зокрема, такі органи відповідають за:

- моніторинг відповідності продукції вимогам техніки безпеки;

- вжиття необхідних заходів по відношенню до небезпечних продуктів і відповідне інформування ЄК.

У свою чергу на рівні ЄС, запроваджено функціонування «Системи швидкого сповіщення про непродовольчі товари, що створюють серйозний ризик» – RAPEX (Rapid Alert System for non-food products posing a serious risk), створеної з метою оперативного обміну інформацією між державами-членами ЄС та Єврокомісією у разі виявлення продукції, яка становить серйозну небезпеку. Процедури функціонування RAPEX встановлені згаданою вище Директивою Європейського Парламенту та Ради 2001/95/ЄС від 03.12.2001 р.

Загальний порядок та умови розміщення продукції на внутрішньому ринку ЄС, проведення робіт з оцінки відповідності та акредитації, а також механізм ринкового нагляду окреслені у Регламенті Ради ЄС № 765/2008 від 09.07.2008 р. та Рішенні Європейського Парламенту та Ради ЄС № 768/2008 від 09.07.2008 р.

Гармонізовані стандарти можуть бути розроблені трьома незалежними органами по стандартизації:

- Європейським комітетом із стандартизації (CEN);
- Європейським комітетом із стандартизації в галузі електротехніки (CENELEC);
- Європейським інститутом телекомунікаційних стандартів (ETSI).

У свою чергу, процедури з оцінки відповідності здійснюються виробником продукції або третьою стороною, яка несе відповідальність за таку оцінку. В якості третьої сторони виступають уповноважені органи в кожній державі-члені ЄС.

Маркування CE вказує, що продукт відповідає всім діючим вимогам і пройшов процедуру оцінки відповідності. Упаковка товарів, що постачаються на ринок має відповідати вимогам, викладеним у Директиві Європейського Парламенту та Ради 94/62/ЄС від 20.12.1994 р. щодо пакування та поводження з відходами пакування.

Екологічні вимоги. Екологічні вимоги до продукції, яка постачається на ринок ЄС складаються з наступних основних елементів:

1) *Регулювання торгівлі небезпечними хімікатами.*

Імпорт небезпечних хімічних речовин в ЄС підлягає контролю відповідно до Роттердамської конвенції про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин і пестицидів у міжнародній торгівлі. Положення Конвенції імплементовані в законодавство ЄС Регламентом ЄП та Ради ЄС 689/2008 від 17.06.2008 р. щодо експорту та імпорту небезпечних хімікатів. Уся інформація щодо вимог імпорту, встановлених для конкретних товарів міститься в Європейській базі даних експорту та імпорту небезпечних хімічних речовин – EDEXIM.

2) *Контроль на наявність стійких органічних забруднювачів.*

Політика ЄС спрямована на усунення або зведення до мінімуму використання цих продуктів у відповідності до Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі та Протоколу до регіональної Конвенції ЄЕК ООН з транскордонного забруднення повітря на великі відстані. Базовий документ законодавства Євросоюзу - Регламент ЄП та Ради ЄС № 850/2004 від 29.04.2004 р.

3) *Регістрація, оцінка, дозвіл та обмеження хімічних речовин (REACH).*

REACH введено в дію Регламентом ЄП та Ради ЄС № 1907/2006 від 18.12.2006 р. Ним встановлено систему обліку існуючих і нових речовин, а також визначено вимоги для виробників держав-членів ЄС та імпортерів Євросоюзу щодо продуктів, які містять хімічні речовини. Управління системою REACH здійснюється з боку Європейського хімічного агентства (ECHA).

4) *Класифікація, маркування та упаковка речовин і сумішей.*

Хімічні речовини можуть бути розміщені на ринку ЄС, якщо вони класифіковані, марковані та упаковані відповідно до положень Регламенту ЄП та Ради ЄС № 1272/2008 від 16.12.2008 р.

5) *Вимоги до засобів захисту рослин та біоцидів.*

В ЄС засоби захисту рослин для розміщення на ринку мають бути авторизовані у відповідності до положень Регламенту ЄП та Ради ЄС № 1107/2009 від 21.10.2009 р. У свою чергу, біоциди (дезінфікуючі засоби, консерванти, несільськогосподарські пестициди), що постачаються на ринок ЄС мають відповідати вимогам Директиви ЄП та Ради ЄС 98/8/ЕС від 18.02.2008 р. та низці інших законодачих актів Євросоюзу.

Екологічними вимогами також регламентовано імпорт на територію ЄС миючих засобів, добрив, озоноруйнуючих речовин, фторованих парникових газів, вимираючих видів тварин, відходів тощо.

Вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ). Товари, що ввозяться на митну територію ЄС, мають відповідати санітарним і фітосанітарним вимогам ЄС щодо захисту здоров'я людей і тварин. Ці вимоги класифікуються у секторах безпеки продуктів харчування та кормів, здоров'я рослин і громадського здоров'я.

Правила ЄС з офіційного контролю у сфері СФЗ встановлені Регламентом ЄП та Ради ЄС № 882/2004 від 29.04.2004 р. (контроль за дотриманням законодавства у сферах продуктів харчування, кормів, здоров'я та благополуччя тварин) та Регламентом ЄП та Ради ЄС № 854/2004 від 29.04.2004 р. (спеціальні правила організації офіційного контролю щодо продуктів тваринного походження призначених для споживання людиною).

Контроль у сфері СФЗ здійснюється компетентними органами держав-членів ЄС, координується Європейською Комісією та Європейським органом з питань безпеки продуктів харчування (European Food Safety Authority).

Продукти харчування, які імпортуються на територію ЄС мають відповідати умовам, які включають:

- загальні принципи і вимоги харчового законодавства (Регламент ЄП та Ради ЄС № 178/2002);
- реєстрацію імпортерами ЄС постачальників продукції з країни походження товару;
- загальні правила гігієни харчових продуктів та специфічні вимоги до гігієни харчових продуктів тваринного походження;
- правила щодо мікробіологічних критеріїв харчових продуктів;
- правила щодо залишків пестицидів, ветеринарних препаратів та забруднюючих речовин у продуктах харчування;
- спеціальні правила щодо генетично-модифікованих харчових продуктів та кормів, біо-білків і нових продуктів;
- спеціальні правила щодо окремих груп продовольчих товарів (мінеральних вод, какао, швидкозаморожених харчових продуктів) і продуктів харчування, спрямованих на конкретні групи населення (продукти для немовлят і дітей);
- конкретні маркетингові вимоги та вимоги щодо маркування, вимоги щодо вихідних матеріалів, складових кормів і кормів, призначених для конкретних поживних цілей;

- загальні правила щодо матеріалів, призначених для контакту з харчовими продуктами.

Імпорт тварин і продуктів тваринного походження здійснюється у відповідності до таких правил:

- країна-експортер має бути включена до списку держав, яким дозволено експортувати відповідну категорію продукції до ЄС;

- продукти тваринного походження можуть бути імпортовані на територію ЄС за умови їх виробництва на затверджених переробних підприємствах, в країні-експортері;

- увесь імпорт тварин і продуктів тваринного походження має супроводжуватися сертифікатом здоров'я, виданим офіційним ветеринарним компетентним органом країни-експортера;

- кожна партія товару підлягає перевірці на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС.

У разі, якщо у країні-експортері зафіксовано спалах ветеринарного захворювання, яке становить серйозну загрозу для тваринного або громадського здоров'я, Євросоюзом застосовуються тимчасові захисні заходи, у тому числі призупинення імпорту з усієї або частини території країни.

Директива Ради ЄС 2000/29/ЄС від 08.05.2000 р. визначає основні вимоги, які застосовуються до рослин та продуктів рослинного походження, що ввозяться на територію ЄС. Зокрема, при імпорті продукції рослинного походження має бути представлено фітосанітарний сертифікат, виданий компетентним органом країни-експортера, проведено процедури фітосанітарного контролю на пункті пропуску, де перетинається митний кордон ЄС. Крім того, до насіння і посадкового матеріалу, що імпортується до ЄС, висуваються специфічні маркетингові умови.

3. Вимоги до пакування та маркування продовольчих і непродовольчих товарів у міжнародній торгівлі

Вимоги до пакування та маркування товарів відносяться до нетарифних бар'єрів, які в сучасних умовах набувають широкого вжитку.

У багатьох країнах розроблено складні системи національних вимог до упаковки імпортованих товарів. Вони стосуються розмірів, маси, форми, обсягу інформації, яку повинне містити маркування товарів. Через те, що пакування та маркування товарів, що ввозяться, має повністю відповідати нормам та вимогам, які прийняті в країні-імпортері, експортеру необхідно додатково витратити кошти і час для виконання перелічених умов.

Витрати на виконання національних вимог до пакування та маркування товарів підвищують ціну реалізації товару.

Ці вимоги можуть бути різними, наприклад:

- обов'язкове маркування на двох мовах (Канада, Фінляндія);

- регулювання стандартів розміру і розфасовки попередньо упакованих товарів (Канада);

- додаткові вимоги до упаковки фруктів, овочів, шоколаду та інших товарів (Австрія).

У більшості країн на етикетці, передусім для харчових товарів, має бути нанесена повна інформація про масу, фірму, адресу виробника, склад, консерванти тощо.

Імпортні товари, що реалізуються на території України, мають супроводжуватися інформацією для споживачів тією ж мовою, що і товари вітчизняного виробництва. Отже, якщо імпортований товар виготовляється і за договором поставляється українській компанії, умовами договору може бути передбачено, що виробник (іноземна компанія) забезпечує товар необхідною інформацією своєю мовою та українською мовою. В цьому випадку будуть дотримані всі норми діючого законодавства України про мови. Якщо ж імпортований товар супроводжується тільки іноземною мовою, то українська компанія – продавець має забезпечити переклад цієї інформації на українську мову.

Останніми роками в країнах ЄС різко підвищилися екологічні вимоги до упаковки продовольчих і непродовольчих товарів, які поступово стають обов'язковими. Це має попередити забруднення навколишнього середовища використаною тарою і речовинами, які виділяються при її ліквідації, особливо шляхом спалювання.

Обов'язковими вимогами для країн-членів ЄС, які пропонується ввести, є:

- об'єм і маса упаковки мають бути мінімально необхідними для забезпечення збереженості товару і безпеки споживача;
- до складу упаковки можуть входити тільки мінімальні концентрації шкідливих речовин (встановлені гранично-допустимі норми вмісту свинцю, кадмію, ртуті, хрому);
- за своїми фізичними властивостями і дизайном упаковка повинна бути придатна для багаторазового використання, а після закінчення терміну служби – для добування з неї цінної сировини або окремих компонентів.

4. Експертиза і сертифікація біржового товару

На вітчизняному товарному ринку в обігу перебувають близько 20 млн. найменувань товарних позицій. Проте зовсім невелика частина їх може бути об'єктами біржової торгівлі на товарних біржах.

До торгівлі на товарній біржі допускаються товари, головною рисою яких є простота і стандартизованість асортименту та якості.

До біржового товару, яким здійснюють торгівлю на товарних біржах, належить невилучений з обігу товар певного виду та якості, а також стандартний контракт на зазначений товар, допущений до торгів біржею згідно із правилами біржової торгівлі.

Біржовий товар має відповідати таким вимогам:

- масовий характер виробництва і споживання, велика кількість виробників і широке коло споживачів;

- стандартність, тобто відповідність встановленим вимогам щодо якості та інших характеристик, передбачених чинним законодавством;
- взаємозамінюваність у межах певних груп і видів товарів;
- транспортабельність;
- добра зберезуваність;
- незалежність якісних характеристик товару від конкретного споживача;
- змінність цін під впливом природних, сезонних та інших чинників.

Важливою особливістю біржової торгівлі є відсутність самого біржового товару на біржі під час торгів. Оскільки кількісні та якісні характеристики біржового товару стандартизовані, немає потреби в його пред'явленні. Тим важливішим є встановлення вимог до якості біржового товару й контроль за дотриманням їх.

Як відомо, під якістю розуміють сукупність властивостей і характеристик продукції, що дають їй можливість задовольнити необхідні та передбачені потреби.

Якість товару залежить від властивостей продукції, під якими розуміють сукупність фізичних, хімічних і біологічних особливостей, які виявляються за її створення та використання, а також завдяки відповідності товару функціональним, естетичним, ергономічним, економічним та іншим вимогам. Необхідні потреби фіксуються у вигляді посилання на відповідні технічні умови або інші нормативно-технічні документи. Вони, як правило, стосуються функціональної придатності, експлуатаційної безпеки й готовності, надійності, ремонтпридатності тощо. Кожен товар можна характеризувати стосовно його властивостей та показників якості.

Показники якості визначають функціонально-корисні властивості товару, тобто ті, які задовольняють певні потреби покупців. Товар може мати певні корисні властивості, котрі визначаються відповідно до умов його створення чи використання, але не мати високої якості. Тому біржова торгівля висуває жорсткі вимоги до інформації про якість товару. Такими вимогами є повнота інформації, її достовірність, єдність усіх учасників біржової торгівлі в оцінюванні якості товару.

Найповнішу та найдостовірнішу інформацію про якість продукції містить нормативно-технічна документація (стандарти, технічні умови тощо).

Проте досвід показує, що наявність таких документів і посилань на них ще не гарантує задоволення вимог покупців.

Для зниження ризику невиконання біржових угод щодо якості біржі здійснюють експертизу товару. Найпоширенішою формою експертизи є сертифікація продукції і систем якості на підприємствах-виробниках.

На думку фахівців, найповніше відповідає вимогам покупців продукція, виготовлена на підприємствах, де діє ефективна система забезпечення якості.

Для регулювання процесу перевірки систем якості Міжнародною організацією зі стандартизації (ІСО) було затверджено серію стандартів МС ІСО 9000 – МС ІСО 9004. В Україні ці стандарти віднесено до національних

(ДСТУ ІСО 9000-9004) і їх використовують як моделі оцінювання систем забезпечення якості в процесі укладання контрактів купівлі-продажу.

Сертифікація продукції – процедура, за допомогою якої третя, незалежна від виробника і споживача сторона письмово засвідчує, що продукція відповідає заданим вимогам.

Продукція, яка дістала біржовий сертифікат міжнародної товарної біржі, не лише допускається до біржових торгів, а й має гарантований попит на світових ринках.

Для оцінювання якості біржового товару доцільно використовувати:

- стандарти, технічні умови та інші нормативно-технічні документи, на які посилаються в біржових контрактах;

- сертифікат відповідності або свідоцтво про визнання відповідності продукції встановленим до неї вимогам стандартів, технічних умов, будівельних норм і правил, санітарних норм і правил, інших нормативних документів, чинних у країні;

- сертифікацію систем забезпечення якості як підтвердження спроможності виробника забезпечувати високу якість продукції на всіх стадіях виробництва, транспортування та зберігання, монтажу й експлуатації.

При здійсненні біржових операцій із реальним біржовим товаром, для усунення ризиків втрати ним якості в процесі виконання вантажно-розвантажувальних та транспортно-складських робіт, необхідно здійснювати вхідний контроль якості продукції під час надходження її на біржовий склад.

Лекція № 3

МИТНА ЕКСПЕРТИЗА ТОВАРІВ

План лекції

1. Поняття митної експертизи товарів
2. Види експертиз, що проводяться митними лабораторіями
3. Методи і технічні кошти при проведенні митної експертизи

Література: [2]-С. 54-69, [3]-С. 72-76; [5].

1. Поняття митної експертизи товарів

Митна експертиза – це спеціальне науково-практичне дослідження, яке проводиться експертом з метою вирішення задач митної справи.

При здійсненні експертизи в митній справі вирішується цілий комплекс загальних задач фіскального, контрольного, економічного, правоохоронного, статистичного і захисного характеру.

Митна експертиза на відміну від інших видів має властиві характерні ознаки: предмет, задачі, об'єкти і методи дослідження.

Об'єктами є матеріалізовані джерела інформації:

- товари і предмети, що переміщуються через кордон, а також їх проби, відібрані для дослідження;
- об'єкти контрабанди і порушення митних правил;
- товаросупровідні документи (митні, нормативні, фінансові), що використовують при митному оформленні і контролі.

До *предмета* митної експертизи можна віднести як загальні проблеми митної справи, так і конкретні факти й обставини процедури митного контролю. Найбільш важливими серед них є:

- класифікація товару згідно з ТН ЗЕД;
- визначення митної вартості товарів;
- оцінка ринкової вартості товарів, виходячи з їх якісних показників (марки, сорту, виду, натуральності матеріалів і т.д.);
- ідентифікація справжності митних печаток, штампів та інших знаків митного забезпечення товарів і документів;
- встановлення екологічної й експлуатаційної безпеки товарів;
- визначення хімічного складу і фізичної структури товарів (речовин);
- визначення характеру товару (ліцензійний, підакцизний, подвійного призначення);
- установа можливості реалізації товарів, звернених у державну власність, і визначення їхньої споживчої вартості;
- ідентифікація наркотичних і психотропних речовин;
- визначення країни походження товару;
- діагностика коштовностей, антикваріату, музейних цінностей та ін.

Крім того, предметом митної експертизи можуть стати окремі питання, висунуті оперативними працівниками в процесі боротьби з контрабандою та іншими порушеннями митних правил і є основними предметами інших класів експертиз: криміналістичної, економічної, товарознавчої тощо.

Експертиза проводиться експертами митних лабораторій та інших установ або окремими спеціалістами, які призначаються посадовою особою митного органу, в провадженні якої знаходиться справа про порушення митних правил.

Експерт повинен мати базову відповідну освіту, знати основи митної справи, експертизи, знати ринкову кон'юнктуру стосовно досліджуваних матеріалів і виробів, а також повинен мати високу кваліфікацію. Кваліфікація експерта залежить від його інформаційної активності і компетентності — професійної, кваліметричної, культурної.

При призначенні експертизи за ініціативою декларанта або іншої зацікавленої особи зазначені особи мають право подати митним органам пропозиції щодо кандидатури експерта.

У необхідних випадках для участі у здійсненні конкретних дій при проведенні митного контролю може бути притягнутий не зацікавлений в

результатах таких дій фахівець, що володіє спеціальними знаннями і навичками, необхідними для надання сприяння митним органам, у тому числі при застосуванні технічних засобів.

Порядок проведення експертизи визначається рішенням Комісії МС. Митний кодекс ТЗ встановлює більш короткі терміни проведення митної експертизи. Згідно ст. 139 ТК ТЗ, термін проведення митної експертизи становить 20 робочих днів з дня прийняття митним експертом матеріалів до виробництва. І тільки у разі проведення митної експертизи в іншій уповноваженій організації термін проведення митної експертизи може продовжуватися з письмового дозволу керівника митного органу, який призначив митну експертизу, на строк, що не перевищує строк тимчасового зберігання товарів (два місяці), якщо випуск товарів не здійснюється до отримання результатів експертизи.

В цілях митного контролю проводяться наступні види митної експертизи: ідентифікаційна, товарознавча, матеріалознавча, технологічна, криміналістична та інші експертизи, у виробництві яких виникає необхідність.

В залежності від числа залучених митних експертів призначається одноосібна, комісійна або комплексна митна експертиза.

Одноосібна митна експертиза виконується експертом або митним експертом одноособово.

Комісійна митна експертиза проводиться комісією митних експертів однієї спеціальності. При розбіжностях між митними експертами кожен з них або частина експертів має право подати окремий висновок митного експерта.

Комплексна митна експертиза призначається комісією митних експертів у випадках, коли для встановлення обставин, що мають значення для справи, необхідні дослідження на основі використання знань різних спеціальностей, в межах компетенції митних експертів. Кожен митний експерт підписує ту частину висновку митного експерта, якою проводив митний експертизу.

Митна експертиза поділяється на первинну, додаткову і повторну.

Первинна митна експертиза проводиться за зверненням митного органу для вивчення об'єктів, проб і зразків.

Додаткова митна експертиза призначається за нововиявленими обставинами. Виробництво додаткової митної експертизи доручається тому ж або іншому митному експерту.

Повторна митна експертиза виконується у випадках незгоди декларанта, а також митного органу, який призначив митну експертизу, за висновком митного експерта за результатами первинної та (або) додаткової митних експертиз.

Повторна митна експертиза доручається комісії, що складається з двох і більше митних експертів, за винятком митного експерта, який проводив (проводили) первинну і (або) додаткову митні експертизи. Митні експерти, які проводили первинну і (або) додаткову митні експертизи, можуть бути присутні при проведенні повторної митної експертизи і давати комісії пояснення, однак у дослідженні та складанні висновку митного експерта вони не беруть участь.

При проведенні додаткової і повторної митних експертиз митного експерту в обов'язковому порядку надаються результати первинної митної експертизи.

2. Види експертиз, що проводяться митними лабораторіями

Ідентифікаційна експертиза проводиться з метою визначення приналежності товару до однорідної групи товарів або до контрольованого переліку товарів, встановлення індивідуальних ознак товару, відповідності товару зазначеним якісним характеристикам і технічному опису і повинна відповісти на питання:

- до якого класу або групи однорідних товарів належить даний товар;
- визначення найменування і приналежності товару (невідомого об'єкта), зокрема до виробів (речовин), ввезення/вивезення яких обмежено або заборонено;
- визначення відповідності товару якісним характеристикам і технічному опису на нього.

Хімічна експертиза проводиться з метою визначення хімічного складу, кількісного співвідношення різних хімічних сполук, спрямованого на дослідження об'єкта і повинна відповісти на питання:

- визначення хімічного складу об'єкта;
- наявність елементів, що визначає належність до певних груп товарів, які підлягають спеціальному контролю (дорогоцінні метали, наркотичні засоби і сильнодіючі отруйні речовини, озоноруйнівні речовини, спирт етиловий і т. ін.);
- визначення вмісту компонентів в об'єкті;
- ідентифікація товару (речовини) за хімічним складом і співвідношенням компонентів у ньому.

Технологічна експертиза проводиться з метою визначення можливості надання товару митного режиму переробки на (поза) митній території України і під митним контролем і має відповісти на питання:

- визначення норм виходу продуктів переробки під час переробки конкретного виду сировини;
- визначення витрат сировини під час одержання конкретного продукту;
- ідентифікації сировини у продукті переробки;
- чи є процес переробки безперервним технологічним процесом;
- визначення країни походження товару;
- визначення (уточнення або підтвердження) технології виробництва, наданого для дослідження товару;
- визначення повноти використання сировини під час виготовлення конкретного товару.

Сертифікаційна експертиза проводиться з метою визначення якісних характеристик товару і має відповісти на питання:

- визначення марки, сорту, виду, представленого на дослідження товару;

- відповідність досліджуваного об'єкта конкретному нормативно-технічному документу;
- відповідність досліджуваного об'єкта існуючим стандартам;
- відповідність якості товару наданій технічній документації;
- визначення приналежності окремої одиниці до однієї групи.

Матеріалознавча експертиза проводиться з метою визначення належності товару до конкретного класу речовин, виробів або матеріалів і відповідає на питання:

- з якого матеріалу виготовлено представлений на дослідження виріб.
- які фізичні, хімічні та механічні властивості матеріалу;
- визначення технологічних критеріїв, що впливають на класифікацію досліджуваного матеріалу.

Товарознавча вартісна експертиза проводиться з метою визначення вартості товару на підставі його якісних показників, основних властивостей та факторів і відповідає на питання:

- визначення митного найменування товару згідно з УКТЗЕД;
- визначення якісних показників товару, що впливає на його вартість;
- яка оптова ринкова вартість товару.

Оцінна експертиза проводиться з метою визначення споживчої вартості товарів і відповідає на питання:

- визначення належності і споживчої якості представленого на дослідження товару;
- визначення товарних властивостей відповідно до нормативних документів;
- визначення оптової ринкової ціни наданого на дослідження товару.

Екологічна експертиза проводиться з метою визначення можливості ввезення/вивезення товару або надання товару конкретного митного режиму і відповідає на питання:

- визначення екологічної або експлуатаційної безпеки товару;
- визначення відповідності якості товару вимогам держстандартів і медико-біологічним вимогам;
- визначення наявності озоноруйнівних речовин;
- визначення належності товару до шкідливих відходів.

Мінералогічна (гемологічна) експертиза проводиться з метою визначення природи дорогоцінного каміння, категорії його якості і вартості й відповідає на питання:

- чи є об'єкт дослідження природним, штучним, реконструйованим, ограненим або не ограненим, дорогоцінним, напівдорогоцінним або кольоровим камінням;
- яка ринкова вартість спрямованого на дослідження каміння.

Криміналістична експертиза проводиться з метою визначення автентичності митних та інших документів, що мають значення під час проведення митного контролю, цінних паперів, а також митних засобів ідентифікації.

Мистецтвознавча експертиза проводиться з метою визначення історичної, художньо-культурної, наукової значущості витворів мистецтва і предметів антикваріату.

3. Методи і технічні кошти при проведенні митної експертизи

При проведенні митних експертиз експертами й експертними установами використовуються різні технічні кошти і методи дослідження, деякі були спеціально розроблені для митних цілей.

У митній експертизі застосовуються такі методи:

- органолептичний;
- розрахунковий;
- інструментальний;
- експертний спосіб.

Органолептичний метод заснований на аналізі відчуттів чуттєвого сприйняття людини характерних рис речовини, продукції (співвідношення маси і об'єму), що належать до її якісних і діагностичних ознак і показників. Цей метод з успіхом застосовують в оцінці харчових продуктів, ароматичних речовин, деяких споживчих товарів, а також дорогоцінних каменів.

При здійсненні угод на покупку дорогоцінних матеріалів ювеліри здавна застосовували візуальні методи оцінки і діагностики. Тому методи органолептичного аналізу можна вважати традиційно класичними. Слід зазначити, що точність і надійність цих методів обмежена й істотно залежить від знань, досвіду і фізіологічних можливостей експерта, проте з їх допомогою можна діагностувати й оцінювати не тільки власне дорогоцінні камені, але і близько 50% комерційних каменів.

Для поліпшення чуттєвих сприйнять експерти користуються спеціальними технічними засобами. Так, для збільшення здатності ока, що дозволяється при візуальній діагностиці, вони застосовують окуляри, лупи, чи мікроскопи, інші оптичні прилади. Тому метод називається візуально-оптичним. Це найпростіший і економічний органолептичний метод, і головна його перевага полягає в тому, що він дозволяє швидко і без руйнування проводити діагностику й оцінку різних матеріалів, виробничих і споживчих товарів та харчових продуктів, що є важливим моментом у митній практиці.

Розрахунковий метод ґрунтується на встановленні теоретичної чи емпіричної залежності між діагностичними чи якісними ознаками і деякими іншими параметрами товару (матеріалу).

Інструментальний метод заснований на показаннях технічних засобів, приладів, за допомогою яких визначаються фізико-хімічні властивості й ознаки (діагностичні, ідентифікаційні й ін.) матеріалів. Залежно від встановлюваної ознаки застосовується відповідна методика й апаратура. Надійність інструментальних методів у багато разів перевищує органолептичні і розрахункові методи. У митній практиці найбільшого застосування дістали такі методи:

- поляризаційно-оптичні;
- хімічні;
- спектральні (ультрафіолетові – УФ, інфрачервоні – ІЧ, видима область – У-спектроскопія);
- методи використання індукованого випромінювання (люмінесценція, флюоресценція та ін.);
- методи характеристичного вивчення (рентгеноспектральний флюоресцентний аналіз – РСФА, рентгеноспектральний енергодисперсійний аналіз – РСЕА, рентгеноспектральний аналіз – РСА);
- атомно-абсорбційний і ін.

Експертний спосіб полягає в тому, що експерти при аналізі товарів самі встановлюють номенклатуру якісних ознак. Але цей спосіб використовується вкрай рідко, і тільки за відсутності нормативної документації.

Лекція № 4

ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕТАРИФНИХ МЕТОДІВ РЕГУЛЮВАННЯ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

План лекції

1. Загальна характеристика нетарифних методів регулювання ЗЕД
2. Спеціальні види контролю у міжнародній торгівлі

Література: [1]-С. 49-67; [4]-С. 47-65; [5].

1. Загальна характеристика нетарифних методів регулювання ЗЕД

Нетарифні (організаційно-адміністративні) методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності – комплекс заходів обмежено-заборонного порядку, що перешкоджають проникненню іноземних товарів та послуг на внутрішній ринок країни. Нетарифні обмеження являють собою заходи прихованого протекціонізму, мають характер адміністративного (силового) регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Метою нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є:

- покращення (погіршення) конкурентних умов в імпортуючій країні;
- захист національної економіки, охорона навколишнього середовища, здоров'я населення, моралі, релігії і національної безпеки.

Нетарифне регулювання об'єднує в одну групу різноманітні заходи адміністративного, фінансового, кредитного, торгово-економічного та іншого характерів. Вони є інструментами оперативного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і можуть впроваджуватись рішеннями різних гілок влади, в тому числі регіональними органами державної влади та місцевого

самоврядування. Галузями, що традиційно регулюються нетарифними обмеженнями, є сільське господарство, енергетика, текстильна, металургійна, суднобудівна, автомобільна промисловості. Нетарифні обмеження – основне гальмо на шляху зовнішньої торгівлі, яке зачіпає економічні інтереси країн, що розвиваються, оскільки багато нетарифних обмежень стосується товарів із цих держав. Всі вони згруповані класифікацією ГАТТ/СОТ у п'ять основних груп:

- участь держави у зовнішньоторговельних операціях;
- технічні бар'єри;
- кількісні та валютні обмеження вивезення чи ввезення товарів;
- обмеження, пов'язані з механізмом платежів;
- митні та адміністративні формальності.

Участь держави у зовнішньоторговельних операціях проявляється у наступних заходах:

- субсидування внутрішнього виробництва і вивезення товарів;
- державна закупка товарів та ін.

Субсидування внутрішнього виробництва та експорту продукції – допомога держави у грошовій або натуральній формі суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності з метою розвитку певних галузей у своїх країнах і зайняття відповідної ніші у світовому господарстві. Застосовуються прямі і непрямі субсидії. Прямі субсидії здійснюються у формі прямих грошових виплат в стратегічні для держави галузі промисловості, сільського господарства, фундаментальні наукові дослідження тощо. Непрямі субсидії надаються через здійснення амортизаційної, податкової, кредитної політики, преференційних валютних курсів, урядових контрактів із спеціальними привілеями або ж інших пільг.

Надання субсидій означає надання певних переваг їхньому одержувачу: отримання експортером кредиту на два-три відсотки нижче за внутрішні ринкові норми відсотку і є величиною урядової субсидії. Субсидовані товари, які переміщуються в зовнішньоекономічній сфері, мають тенденції зводити до нуля захисний ефект тарифу в країні-імпортері, що дозволяє проникнути на ринок країни-імпортера, а можливо і витіснити з нього власного виробника.

Сучасна політика *державної закупки* є сприятливим підґрунтям для дискримінації зарубіжних товарів. Державні органи управління України та органи місцевого самоврядування мають право розміщувати, як правило, на конкурсній основі державні замовлення на виробництво, експорт і імпорт товарів серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. При цьому державні закупки по імпорту комплексного устаткування або масових партій інших товарів з використанням коштів Державного валютного фонду України мають обов'язково провадитись з використанням процедури міжнародних торгів.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності приймають державні замовлення виключно на добровільних засадах на умовах і в обсязі, які визначаються цивільно-правовими договорами (контрактами), що укладаються між ними та державним замовником. Іноземні суб'єкти господарської діяльності користуються рівними правами та обов'язками з суб'єктами

зовнішньоекономічної діяльності України в разі проведення конкурсу на розміщення державного замовлення.

До *технічних бар'єрів* при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності належать перешкоди для імпорту товарів, що виникають у зв'язку з їх невідповідністю національним стандартам:

- щодо фармакологічних, санітарних, фіто-санітарних, ветеринарних та екологічних норм;
- щодо техніки безпеки;
- щодо правил упаковки та маркування товарів тощо.

Хоча в цілому подібні правила є бажаними з суспільної точки зору, вони можуть бути дискримінаційними щодо імпортерів, оскільки накладають додаткові вимоги до іноземних суб'єктів господарювання. Продукція, що безперешкодно проникає в одну країну, може бути забороненою до ввезення в іншу, особливо це стосується фармацевтичних виробів та продуктів харчування. Практична реалізація в Україні системи стандартизації, метрології та сертифікації в зовнішньоекономічній сфері пов'язана з недосконалістю чинного законодавства: переважна більшість законів, що діють в Україні, є документами непрямой дії і передбачають прийняття різними органами виконавчої влади численних підзаконних актів, а більшість національних не відповідає міжнародним вимогам, внаслідок чого український ринок заповнений низькоякісною імпортною продукцією, яку іноземні виробники не можуть реалізувати у своїх країнах через її невідповідність міжнародним стандартам. Впровадження в Україні системи стандартів буде сприяти поповненню національного ринку якісними продуктами.

Кількісні та валютні обмеження вивезення чи ввезення товарів – комплекс адміністративних методів нетарифного протекціонізму, що використовують країни для обмеження імпорту іноземних товарів на внутрішній ринок та експорту національних товарів на зовнішній ринок.

Впровадження кількісних обмежень мотивується потребою захисту окремих секторів національної економіки від надмірної іноземної конкуренції, платіжними можливостями країни, іншими економічними та політичними інтересами. Використання кількісних обмежень дозволяє вирішити наступні проблеми: запобігти надходженню стратегічних товарів до рук недружніх держав; попередити вивезення товарів, яких бракує на внутрішньому ринку; здійснювати контроль за торговельним балансом країни та за її межами з метою досягнення стабільності виробництва і цін.

Кількісні обмеження набувають наступні форми:

- експортні квоти;
- імпортні квоти.

Квота експортна – граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території держави протягом встановленого строку, визначається у натуральних чи вартісних одиницях. Квота імпортна – граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено імпортувати на

територію держави протягом встановленого строку, визначається у натуральних чи вартісних одиницях.

Розрізняють три основні види експортних та імпортних квот:

- односторонні квоти;
- узгоджені двосторонні або багатосторонні квоти;
- тарифні квоти.

Одностороння квота – фіксована квота, що вводиться без будь-яких попередніх консультацій чи переговорів з іншими країнами.

Узгоджені двосторонні або багатосторонні квоти передбачають домовленість між країнами-імпортерами та країнами-експортерами або групами країн щодо встановлення квот на певні частки для окремих країн.

При використанні тарифної квоти в країну дозволяється ввозити визначену кількість певного товару за преференційними ставками мита або із сплатою повного мита.

Прикладом застосування вищезазначених квот є система кількісних обмежень, яка функціонує в ЄС, охоплює приблизно 2/3 зовнішньоторговельного обігу. Цією системою в Україні виділені квоти на ввезення на територію ЄС хімічної та сільськогосподарської продукції, текстильних виробів та інших товарів.

До специфічних видів квотування відноситься:

- ембарго;
- «добровільні» обмеження;
- сезонні квоти.

Ембарго – повна заборона торгівлі з конкретною країною, що запроваджується переважно з політичних мотивів.

«Добровільне» обмеження експорту встановлюється під загрозою застосування країною-імпортером обмежень на ввезення товарів (зменшення квот, запровадження ембарго та ін.).

Сезонне квотування передбачає використання квоти для ввезення аграрної продукції в період збирання врожаю в країні й піку надходження на внутрішній ринок власної продукції, насамперед такої, що швидко псується (фрукти, овочі, квіти).

В Україні функціонують такі види квот: глобальні, групові, індивідуальні.

Квоти глобальні встановлюються на товари без зазначення конкретних країн, куди товари експортуються або з яких вони імпортуються.

Квоти групові встановлюються на товари з визначенням групи країн, куди товари експортуються або з яких вони імпортуються.

Квоти індивідуальні встановлюються на товари з визначенням конкретної країни, куди товари можуть експортуватись або з яких вони можуть імпортуватись.

З метою захисту власного товаровиробника також застосовуються антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні квоти.

Квоти антидемпінгові – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в

Україну протягом встановленого строку, визначається в натуральних або вартісних одиницях виміру.

Квоти компенсаційні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом антисубсидійного розслідування або компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом встановленого строку, визначається в натуральних або вартісних одиницях виміру.

Квоти спеціальні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом спеціального розслідування, який дозволено імпортувати в Україну протягом встановленого строку, визначається в натуральних або вартісних одиницях виміру.

Використання цих форм кількісних обмежень забезпечує сповільнення темпів інфляції, стабілізацію валютних курсів всередині країни та зниження обсягів зовнішньої торгівлі інших держав у країну, що застосовує кількісні обмеження в зовнішній торгівлі.

Кількісні обмеження при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності вводяться шляхом ліцензування.

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій включає комплекс дій органу виконавчої влади з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Ліцензування експорту та імпорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, харчової промисловості та деяких видів промислових товарів;

- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- експорту дорогоцінних металів;

- необхідності застосування заходів захисту вітчизняного товаровиробника;

- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Розрізняють ліцензії експортні та імпортні. Ліцензія експортна (імпортна) - належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування. Експортно-імпортні ліцензії бувають генеральні та індивідуальні.

Ліцензія генеральна – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з певним товаром, з певною країною протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару. Генеральна ліцензія видається на тривалий термін, переважно на рік.

До індивідуальних ліцензій належать ліцензія відкрита (індивідуальна) та ліцензія разова (індивідуальна). Ліцензія відкрита (індивідуальна) - дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу. Ліцензія разова (індивідуальна) – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

У світовій практиці функціонують такі основні засоби розподілу ліцензій, як аукціони. Розрізняють відкрити (публічні) й негласні аукціони. Про проведення відкритих аукціонів повідомляють усіх зацікавлених, щоб зібрати якнайбільше конкурентів. Негласні аукціони, як засвідчує практика, супроводжуються підпільним бізнесом, хабарами, корупцією чиновників.

Валютні обмеження – система законодавчих або адміністративних правил, спрямованих на обмеження операцій з іноземною валютою. До іноземної валюти відносяться наступні валютні цінності: іноземна валюта готівкою; платіжні документи (чеки, векселі, тратти, депозитні сертифікати, акредитиви та інші) в іноземній валюті; цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі та інші) в іноземній валюті; золото та інші дорогоцінні метали у вигляді зливків, пластин та монет, а також сертифікати, облігації, варанти та інші цінні папери, номінал яких виражено у золоті, дорогоцінні камені. Валютні обмеження встановлюються для підтримки курсів національної валюти, урівноваження платіжних балансів, концентрації валютних ресурсів у руках держави для посилення міжнародної ліквідності країни, недопущення валютних спекуляцій тощо. Ступінь валютного обмеження залежить від стабільності курсу національної валюти, стану торговельного і платіжного балансів, економічної кон'юнктури тощо.

Основними видами валютних обмежень є:

- заборона вільного продажу й купівлі іноземної валюти;
- обов'язковий продаж (або здача) іноземної валюти державі за офіційним курсом;
- регулювання процесу вивезення капіталу, грошових переказів;
- ліцензування права здійснювати валютні операції.

Заборона вільного продажу й купівлі іноземної валюти та обов'язковий продаж (або здача) іноземної валюти державі за офіційним курсом здійснюється в державах на початковому етапі створення їх національної банківської системи та національних золотовалютних запасів.

Регулювання процесу вивезення капіталу, грошових переказів здійснюється в Україні з метою забезпечення стабільності валютно-фінансової системи держави. Важливим засобом валютного регулювання є ліцензування права здійснювати валютні операції Національним банком України. Національний банк України видає два види ліцензій на право здійснювати валютні операції: генеральні та індивідуальні.

Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим фінансовим установам України для здійснення валютних операцій у комплексі на весь період дії режиму валютного регулювання. Індивідуальні ліцензії видаються резидентам і нерезидентам України на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Індивідуальній ліцензії потребують такі операції: вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей; вивезення, переказування, пересилання в Україну валюти України; надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті; використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави; розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України; здійснення інвестицій за кордон.

До обмежень, пов'язаних з *механізмом платежів*, відносять:

- попередні імпорتنі депозити;
- прикордонний податковий режим.

З метою регулювання платіжного балансу в Україні запроваджено режим попередніх імпорتنих депозитів. Попередній імпорتنий депозит – попередня застава, яку імпортер повинен внести в свій банк перед закупівлею іноземного товару. Захисна функція цієї операції полягає в тому, що імпортер не отримує по депозиту проценти (ці кошти знаходяться у розпорядженні Національного банку України), що призводить до збільшення ціни імпортного товару. В Україні імпортні депозити запроваджені при здійсненні експортних операцій, операцій з давальницькою сировиною, товарообмінних (бартерних) операцій, коли ці операції здійснюються без передоплати імпортером.

Прикордонний податковий режим в Україні передбачає сплату податку на додану вартість за ставкою 20% від суми митної вартості товару, акцизного збору (для підакцизних товарів), митного збору у сумі 0,118% від митної вартості товару та єдиного збору, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон України.

Розрізняють внутрішній непрямий податок та прямий податок. До непрямого податку відносять податок з обігу, з продажу, акцизний збір або податок на додану вартість. До прямого податку відносять прибутковий податок, податок на власність, соціального страхування тощо.

Згідно з правилами ГАТТ/СОТ, країна, що впроваджує внутрішній непрямий податок на товар, отримує дозвіл впроваджувати податкові пільги на експорт цього ж товару, а також рівноцінний податок на імпорту подібного товару. Україна самостійно встановлює і скасовує податки і пільги для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Рівень оподаткування визначається, виходячи з необхідності досягнення та підтримання самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, з метою забезпечення стабільності в їх діяльності.

Митні та адміністративні формальності. До них належать:

- визначення митної вартості товару (послуг);
- визначення коду товару (товарна класифікація);

- визначення країни походження товару тощо. Визначення митної вартості товару (послуг).

Нарахування мита та митних зборів на товари та інші предмети, що підлягають митному оформленню, провадиться на базі їх митної вартості, тобто ціни, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за них на момент перетину митного кордону України.

2. Спеціальні види контролю у міжнародній торгівлі

Здійснюючи експортно-імпорتنі операції, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, крім митного контролю, повинен розв'язати проблеми, які пов'язані із застосуванням спеціальних видів контролю на кордоні, – *ветеринарного, карантинного, екологічного, радіологічного, санітарно-епідеміологічного та гомологічного*.

Ветеринарний контроль полягає у використанні системи заходів щодо пропуску через митний кордон України товарів тваринного походження.

Підконтрольними ветеринарній медицині є:

- усі види тварин (домашні, дикі, зоопаркові, циркові, лабораторні), хутрові звірі, кролі, домашня, дика птиця, бджоли, жива риба і рибопродукти, раки, жаби, молюски, сперма, ікра риби, інкубаторні яйця;
- продукти тваринного походження і харчові вироби з них (м'ясо, молоко, яйця, мед та ін.);
- сировина тваринного походження для переробки (сирі шкіри і хутро, необроблена вовна, пух, пір'я, роги, кістки та ін);
- готові харчові продукти тваринного походження (консерви м'ясні, рибні, сири, масло вершкове, маргарин, ковбасні вироби, м'ясні копченості) в непорушеній упаковці, виготовлені відповідно до стандартів і нормативів на підприємствах держав та експортерів;
- корми тваринного походження (м'ясна, рибна, кров'яна, кісткова мука, комбіновані і живі корми для риб);
- корми рослинного походження (фуражне зерно, комбікорми, коренеплоди, бульбоплоди, сіно, солома);
- інші продукти, предмети і матеріали, які можуть бути збудниками заразних хвороб, мікробні віруси, ветеринарні препарати та медикаменти, предмети колекціонування тваринного походження, незалежно від відомчої підпорядкованості і форми власності.

Транспортні засоби, що повертаються після перевезення, підлягають дезінфікуванню. Підстилку для тварин і пакувальні матеріали спалюють. Експорт, імпорт і транзит за межі держави здійснюються з дозволу головного інспектора ветеринарної медицини або його заступників.

При ввезенні на територію України або вивезенні за її межі юридичними та фізичними особами предметів тваринного походження прикордонній митниці подається ветеринарний сертифікат. Митне оформлення предмета (вантажу) може бути здійснене після закінчення ветеринарного контролю.

Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд на державному кордоні та транспорті здійснюються регіональними службами державного ветеринарно-санітарного контролю на державному кордоні та транспорті, їх структурними підрозділами. Безпосередньо ветеринарно-санітарний контроль на державному кордоні та транспорті здійснюють державні інспектори ветеринарної медицини з оформленням відповідних документів. Робочі місця зазначених осіб облаштовуються у пункті пропуску через державний кордон.

Державний ветеринарно-санітарний контроль на державному кордоні та транспорті здійснюється за наявності оригіналів документів, виданих державною ветеринарною службою країни-відправника, з урахуванням її епізоотичного стану та за умови виконання ветеринарних вимог України щодо імпорту вантажів.

Відповідно до законодавства пропуск через митний кордон України, підконтрольних службі ветеринарної медицини, дозволяється тільки з країн, благополучних в епізоотичному плані, за наявності оригіналу ветеринарного сертифіката країни походження з обов'язковим зазначенням конкретного одержувача та при виконанні ветеринарних вимог щодо імпорту в Україну вантажів, підконтрольних службі державної ветеринарної медицини, після проходження обов'язкового ветеринарного контролю.

Оформлення дозволів на перевезення вантажів тваринного походження, вивіз (ввіз), транзит, забезпечення транспортом та інші організаційні питання покладаються на власників вантажів (відправників чи одержувачів). Основним документом, який засвідчує проходження процедури ветеринарного контролю, є ветеринарний сертифікат.

Таким чином, ветеринарний сертифікат є однією з підстав для переміщення через митний кордон України товарів, які підлягають ветеринарному контролю. Він потрібний при оформленні та переміщенні через митний кордон України вантажів, що підлягають ветеринарному контролю. Механізм надання ветеринарного сертифіката має певні особливості.

Для експорту підконтрольних вантажів у країни СНД для митного оформлення надається ветеринарне свідоцтво.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюють заготівлю та вирощування тварин, виробництво, переробку, зберігання, транспортування і реалізацію тварин, продуктів та сировини тваринного та рослинного походження, несуть відповідальність у вигляді штрафу:

- за переміщення через державний кордон без обов'язкового проведення ветеринарно-санітарної експертизи підконтрольних ветеринарному нагляду вантажів у розмірі вартості ввезеної продукції;
- за реалізацію ввезених на територію України продуктів та сировини тваринного походження, кормів для тварин, які не пройшли в Україні ветеринарно-санітарну експертизу, – у розмірі вартості реалізованої продукції.

Обов'язковою умовою ввезення товарів тваринного походження на митну територію України є врахування епізоотичного стану в країні-експортері. У випадках погіршення епізоотичного стану в будь-якій державі відповідними

державними інспекціями країни імпорту може бути оголошена заборона на ввезення певних товарів тваринного походження, що вважається одним із методів нетарифного регулювання імпорту.

На пунктах пропуску державного кордону при експорті та імпорті насіння і продукції імпортного походження здійснюється **карантинний контроль**. Основними завданнями Державної служби карантину рослин є:

1. Охорона території України від занесення з-за кордону або з карантинних зон небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур'янів, усіх видів культур живих грибів, бактерій, вірусів – збудників хвороб, а також комах, кліщів і нематод, що пошкоджують рослини.

2. Здійснення державного контролю за дотриманням особливого карантинного режиму і проведення заходів щодо карантину рослин при ввезенні, вивезенні, перевезенні, зберіганні підкарантинних матеріалів.

Даний вид контролю здійснюють обласні прикордонні інспекції з карантину рослин та пункти пропуску на державному кордоні. До їх компетенції належить:

- видача сертифікатів на насіння, рослини і продукцію рослинного походження, що експортуються, а також, що вивозяться із зон особливого карантинного режиму;
- проведення карантинної перевірки і лабораторної експертизи завезення з-за кордону під карантинних матеріалів та об'єктів (у тому числі тих, що надходять у багажі, поштових відправленнях і ручному вантажі пасажирів);
- організація, оздоровлення, знезараження підкарантинних матеріалів та об'єктів, транспортних засобів, що прибувають з-за кордону;
- контроль за діяльністю інтродукційно-карантинних розсадників, державних сортодільниць, оранжерей і теплиць, що проводять карантинну перевірку насіння, рослин та садівного матеріалу, завезеного з-за кордону;
- здійснення державного контролю за виробництвом, заготівлею, транспортуванням, зберіганням, переробкою, використанням і реалізацією насіння, рослин і продукції рослинного походження, що імпортується чи експортуються.

До підкарантинної та підконтрольної продукції відносять: насіння, рослини, частини рослин, продукцію рослинного походження, транспортні засоби, тару, упаковку та будь-які матеріали, за допомогою яких можуть поширюватись карантинні об'єкти.

Первинний огляд підкарантинної продукції проводиться безпосередньо на кордоні. За відсутності зараження карантинні об'єкти безперешкодно пропускаються до місця призначення. Крім цього, для всіх підконтрольних і підкарантинних матеріалів обов'язковим є вторинний огляд за місцем розмитнення (розвантаження) підкарантинної продукції державним інспектором з карантину рослин. За необхідності може бути проведена лабораторна експертиза за місцем отримання вантажу.

Обов'язковими документами для ввезення в Україну підкарантинних матеріалів є:

- фітосанітарний сертифікат – це документ, який повинен бути при транспортних документах, що супроводжують підкарантинний вантаж. Вимагається при переміщенні через митний кордон України та оформленні вантажів, що підлягають контролю з боку Держінспекції карантину рослин і, відповідно, видається державними органами з карантину і захисту рослин країни-експортера;

- карантинний дозвіл на імпорт, що видається Головою держінспекції карантину рослин Міністерства АПК.

Всі підконтрольні та підкарантинні матеріали, що надходять з-за кордону і які пройшли фітосанітарний контроль на прикордонно-перепускному пункті, підлягають вторинному карантинному догляду, а за необхідності – лабораторній експертизі в місці призначення. При виявленні карантинних об'єктів вантажі підлягають очищенню або знезараженню, в разі необхідності – знищенню.

Отже, митне оформлення вантажів проводиться тільки після здійснення фітосанітарного контролю. При цьому державний інспектор має право:

- затримувати на весь період проведення фітосанітарної експертизи підкарантинні матеріали та об'єкти, що вивезені без карантинних сертифікатів з території, де встановлено особливий карантинний режим, або ввезені з-за кордону без карантинного дозволу;

- відібрати зразки насіння рослин, продукції рослинного походження та інших матеріалів для проведення лабораторної експертизи згідно з законодавством;

- накладати адміністративні стягнення на осіб, винних у порушенні законодавства про карантин рослин.

Підприємства, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням і торгівлею підкарантинних матеріалів, зобов'язані:

- при закупівлі за кордоном великих партій насіння, рослин і продукції рослинного походження направляти за свій рахунок держінспекторі в з карантину рослин для фітосанітарного контролю у місцях відвантаження підкарантинних матеріалів в Україну;

- надавати безкоштовно в користування органів держслужби з карантину рослин транспортні засоби, необхідне обладнання, засоби зв'язку, в тому числі для прикордонних пунктів пропуску;

- організації, які здійснюють імпорт насіння, рослин і продукції рослинного походження, зобов'язані не пізніше п'яти днів до можливого ввезення в країну продукції повідомити про це інспекцію з карантину рослин;

- вивезення імпортової продукції рослинного походження із залізничних станцій, аеропортів за межі країни допускається після карантинної перевірки у разі наявності карантинних сертифікатів, що видаються на кожну партію вантажу, чи інспекторами з карантину рослин.

Вивезення підкарантинних матеріалів за межі України проводиться на основі фітосанітарного догляду в супроводі фітосанітарного сертифіката на

експорт міжнародного зразка, що завіряється трикутним штампом і видається на кожну транспортну одиницю.

Фітосанітарний контроль експортованих підкарантинних матеріалів проводиться у місці попереднього відвантаження і додатково в прикордонних пунктах при перевантаженні, коли формується товарна партія з видачею фітосанітарного сертифіката. При експорті без перевантаження в прикордонних пунктах здійснюється тільки контроль за правильним оформленням фітосанітарного сертифіката на експорт, який видано з місця відвантаження. Якщо фітосанітарний сертифікат за місцем відвантаження оформлено неправильно, в пункті вивезення оформляється новий сертифікат.

Рішення держінспектора щодо заборони вирощування, вивезення, зберігання чи використання підкарантинної продукції є обов'язковим для виконання. На підприємців, винних у порушенні карантинних вимог щодо вивезення з карантинних зон або ввезення з-за кордону підкарантинних матеріалів, накладається штраф у судовому порядку.

Екологічний контроль здійснюється Державною екологічною інспекцією Міністерства екології і природних ресурсів. Державна екологічна інспекція зобов'язана забезпечити здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон:

- транспортних засобів, у тому числі літаків, суден, військових кораблів;
- вантажів, які містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні, хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього середовища і здоров'я людей речовини, засоби захисту рослин, стимулятори їх росту, добрива;
- усіх видів риб, диких тварин і рослин, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій і мисливських трофеїв.

Відповідно до нормативних документів визначено пропускні пункти, на яких здійснюється екологічний контроль. Крім цього, визначено фіксовані ставки зборів за виконання робіт, пов'язаних з наданням послуг під час здійснення екологічного контролю.

Такий контроль, як правило, здійснюється безпосередньо в пункті пропуску на державному кордоні. Екологічний контроль в зоні діяльності регіональних митниць і митниць здійснюється з метою прискорення проходження вантажів у пунктах пропуску через державний кордон України, а також для здійснення більш детального догляду вантажів (у разі потреби).

Під час транзитних перевезень екологічний контроль вантажів може здійснюватись у місцях їх перевантаження на території України.

У разі проведення екологічного контролю у країнах-експортерах великих партій вантажів у зоні діяльності регіональних митниць і митниць (при експорті) та в морських і річкових портах (крім паромних переправ, під час розвантаження суден) оформлюється Екологічна декларація. Екологічна декларація (оригінал або копія, яка завірена в установленому порядку) повинна знаходитись у комплекті перевізних документів, що супроводжують вантаж.

Для оперативного вирішення питань, пов'язаних з проходженням особливо великих партій (понад 100 тонн) вантажів, що підлягають екологічному контролю в пунктах пропуску через державний контроль, власникові вантажів необхідно за 30 днів до перетину кордону здійснити попередню оплату робіт, пов'язаних з наданням послуг в обласному управлінні екологічної безпеки, якому підпорядковані зазначені пункти.

Збори за виконання робіт, пов'язаних з наданням послуг під час здійснення екологічного контролю транспортних засобів та невеликих партій вантажів, сплачуються безпосередньо на кордоні через відділення банку. У разі неможливості застосування безготівкової форми розрахунків дозволяється проводити розрахунки готівкою через контрольно-касові апарати за умови інкасації її в уповноваженій установі банку протягом дня здійснення сплати.

Основними документами, які видаються уповноваженими органами Міністерства екології та природних ресурсів при здійсненні митного оформлення товарів, що підлягають екологічному контролю, є дозволи. Залежно від виду товару та умов його ввезення до митниці подаються:

- сертифікат екологічного контролю для вивезення за межі України відходів та брухту чорних та кольорових металів (для попередження випадків з перевищенням норм радіоактивного випромінювання);

- погодження на ввезення (вивезення) продукції, що може містити озоноруйнуючі речовини, при оформленні відповідної продукції;

- дозвіл (ліцензія) на ввезення (вивезення) екологічно небезпечних вантажів або відходів;

- дозвіл на експорт (імпорт) товарів, що були в ужитку;

- дозвіл на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі токсичних промислових відходів, продуктів біотехнології та інших біологічних агентів;

- погодження органу виконавчої влади у галузі охорони навколишнього середовища при ввезенні металобрухту;

- висновок про дотримання вимог чинного законодавства, норм і правил з ядерної та радіаційної безпеки при експорті (імпорті) радіоактивних матеріалів – для перевезення через митний кордон України джерел іонізуючого випромінювання.

Радіологічний контроль. В Україні не створена окрема служба з радіологічного контролю. Зазначений вид контролю здійснюється всіма вказаними вище контролюючими службами відносно до підконтрольних їм об'єктів. Основна відповідальність за проведення радіологічного контролю покладена на органи Міністерства екології та природних ресурсів. Проставлення в товаро-супровідних документах дозвільних штампів цих органів щодо здійснення екологічного контролю свідчить про позитивні результати радіологічного контролю.

Радіаційний контроль здійснюється з метою контролю щодо додержання вимог чинного законодавства при переміщенні через державний кордон

радіоактивних речовин (РР) і ядерних матеріалів (ЯМ). Радіаційний контроль всіх вантажів, що перетинають державний кордон України, у тому числі й транзитних, є обов'язковим.

Основними завданнями радіаційного контролю є:

- виявлення фактів випадкового або навмисного несанкціонованого ввезення, вивезення та транзитного перевезення територією України джерел іонізуючого випромінювання у вигляді РР і ЯМ;
- контроль за виконанням вимог, норм і правил при санкціонованому транспортуванні РР і ЯМ через державний кордон;
- контроль за забезпеченням радіаційної безпеки персоналу, який здійснює перевезення РР і ЯМ, персоналу в пунктах пропуску через державний кордон та пасажирів.

У разі виявлення спроби несанкціонованого ввезення радіаційно небезпечного об'єкта його переміщення через державний кордон України забороняється. Після складання акту про виявлене порушення об'єкт повертається вантажовідправнику. У разі спроби несанкціонованого вивезення радіаційно небезпечного об'єкта він до митного огляду не допускається і його переміщення через державний кордон України забороняється. Об'єкт затримується у пункті пропуску на спеціально обладнаному майданчику до визначення подальших дій з ним.

Під час санкціонованого перевезення радіаційно небезпечних об'єктів у разі виявлення порушень норм і правил радіаційної безпеки при транспортуванні РР і ЯМ об'єкт до митного огляду не допускається і його подальший рух через державний кордон України забороняється. Об'єкт затримується в пункті пропуску до усунення порушень. При ввезенні об'єкта на територію України усунення порушень норм і правил РБ повинно проводитися на території держави-відправника.

Санітарно-епідеміологічний контроль. Підприємства, установи, організації та громадяни можуть ввозити з-за кордону сировину, продукцію (вироби, обладнання, технологічні лінії тощо) і реалізовувати чи використовувати їх в Україні лише за наявності даних щодо безпеки для здоров'я населення. Перелік та зміст цих даних встановлюється головним державним санітарним лікарем України.

У разі відсутності зазначених даних ввезення, реалізація та використання продукції закордонного виробництва дозволяється лише після отримання позитивного висновку державної санітарно-гігієнічної експертизи.

З метою запобігання занесенню в Україну особливо небезпечних (у тому числі карантинних) і небезпечних для людей інфекційних хвороб у прикордонних контрольних пунктах у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України, створюються і функціонують спеціальні санітарно-карантинні підрозділи.

Установи державної санітарно-епідеміологічної служби мають право видавати відповідно до законодавства дозволи на:

- ввезення з-за кордону сировини, продукції (вироби, обладнання, технологічні лінії тощо) та реалізацію і використання їх в Україні;
- транзит через територію України хімічних, біологічних, радіоактивних, інших небезпечних для здоров'я населення видів сировини, корисних копалин, речовин та матеріалів (у тому числі нафти і нафтопродуктів, природного газу).

Відповідно до законодавства України визначено, що санітарна охорона території України забезпечується проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів та санітарно-епідеміологічним наглядом у пунктах пропуску через державний кордон та на всій території України.

Підрозділи санітарно-епідеміологічного контролю в пунктах пропуску проставляють в товаросупровідних документах такі штампи: "Ввезення на митну територію дозволено", "Ввезення дозволено без права реалізації (використання)". Для митного оформлення у вільне використання в цьому випадку необхідне отримання Висновку державної санітарно-гігієнічної експертизи та штампу "Ввезення, реалізацію (використання) дозволено" за місцем надходження вантажу.

Гомологічний контроль. З метою посилення контролю за переміщенням коштовних, напівкоштовних та декоративних каменів походженням з України створено Державний гомологічний центр Міністерства фінансів України, який проводить всі роботи, пов'язані з експертною оцінкою якісних та вартісних показників природних та штучних дорогоцінних каменів органічного утворення, напівдорогоцінних та декоративних каменів. Дозволом для переміщення вказаного вантажу є експертний висновок встановленої форми на бланках суворої звітності.

Право на виконання відповідних експертних робіт мають крім штатних співробітників Державного гомологічного центру також позаштатні акредитовані експерти.

Лекція № 5

ЕКСПЕРТИЗА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ

План лекції

1. Мета та загальні поняття визначення країни походження товарів
2. Ознаки та критерії повністю вироблених та достатньо перероблених товарів
3. Сертифікати про походження товару

Література: [1]-С. 88-95; [2]-С. 76-91, [5].

1. Мета та загальні поняття визначення країни походження товарів

Країна походження товару визначається з метою оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, заборон та/або обмежень щодо переміщення через митний кордон України, а також забезпечення обліку цих товарів у статистиці зовнішньої торгівлі.

Для цілей визначення країни походження товару не враховується походження енергії, машин та інструментів, що використовуються для його виробництва або переробки.

Приладдя, запасні частини та інструменти, використовувані в машинах, пристроях, агрегатах або транспортних засобах, вважаються такими, що походять з тієї самої країни, що і ці машини, пристрої, агрегати або транспортні засоби, за умови їх ввезення та продажу разом із зазначеними машинами, пристроями, агрегатами або транспортними засобами і відповідності їх комплектації та кількості звичайно використовуваним приладдям, запасним частинам та інструментам.

Положення Митного кодексу застосовуються для визначення походження товарів, на які при ввезенні їх на митну територію України поширюється режим найбільшого сприяння (непреференційне походження), з метою застосування до таких товарів передбачених законом заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Повністю вироблені або піддані достатній переробці товари преференційного походження визначаються на основі законів України, а також міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Країна походження упаковки, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається тією ж, що і країна походження самого товару, крім випадків, коли законодавство України передбачає її окреме декларування для тарифних цілей. У таких випадках країна походження упаковки визначається окремо від країни походження товару.

Для цілей визначення країни походження товару, у тому числі при застосуванні правила адвалорної частки, у тих випадках, коли упаковка, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається походженням з тієї ж країни, що й сам товар, враховується лише та упаковка, в якій товар звичайно реалізується у роздрібній торгівлі.

2. Ознаки та критерії повністю вироблених та достатньо перероблених товарів

Товарами, повністю виробленими у даній країні, вважаються такі товари:

- 1) корисні копалини, добуті з надр цієї країни, в її територіальних водах або на її морському дні;
- 2) продукція рослинного походження, вирощена або зібрана в цій країні;

- 3) живі тварини, що народилися та вирощені в цій країні;
- 4) продукція, одержана від живих тварин у цій країні;
- 5) продукція, одержана в результаті мисливського або рибальського промислу в цій країні;
- 6) продукція морського рибальського промислу та інша продукція морського промислу, одержана судном цієї країни або судном, що орендоване (зафрахтоване) цією країною;
- 7) продукція, одержана на борту переробного судна цієї країни виключно з продукції, зазначеної у пункті 6;
- 8) продукція, одержана з морського дна або з морських надр за межами територіальних вод цієї країни, за умови, що ця країна має виключне право на розробку цього морського дна або цих морських надр;
- 9) брухт та відходи, одержані в результаті виробничих або інших операцій з переробки в цій країні, а також вироби, що були у вжитку, зібрані в цій країні та придатні лише для переробки на сировину (утилізації);
- 10) електроенергія, вироблена в цій країні;
- 11) товари, вироблені в цій країні виключно з продукції, зазначеної у пунктах 1- 10.

Не відповідають критерію достатньої переробки:

- операції, пов'язані із забезпеченням збереження товарів під час зберігання чи транспортування;
- операції щодо підготовки товарів до продажу та транспортування (роздрібнення партії, формування відправлень, сортування, перепакування);
- прості складальні операції – операції, які здійснюються шляхом складання виробів за допомогою простого кріпильного матеріалу (гвинтів, гайок, болтів тощо) чи клепаання, склеювання або монтажу готових вузлів за допомогою зварювання (за винятком виготовлення складних виробів шляхом зварювання), а також інші операції (регулювання, контроль, заправка робочою рідиною тощо), необхідні у процесі складання і не пов'язані з переробкою (обробкою) товарів, незалежно від кількості та складності таких операцій;
- змішування товарів, які походять з різних країн, якщо характеристики кінцевої продукції суттєво не відрізняються від характеристик товарів, що змішуються;
- забій тварин;
- комбінація двох чи більше вищезазначених операцій.

Крім того у випадку коли товари у розібраному чи незібраному вигляді, поставляються кількома партіями, або якщо за виробничими чи транспортними умовами неможливе їх відвантаження однією партією, а також у випадках, коли партія товару роздрібнена на кілька партій в результаті помилки, такі товари повинні розглядатися за бажанням декларанта або уповноваженої ним особи як єдиний товар для цілей визначення країни походження товару.

Для цього необхідно:

- 1) попереднє повідомлення митного органу про роздрібнення партії розібраного чи незібраного товару на кілька партій із зазначенням причин

такого роздрібнення, наявність докладної специфікації кожної партії із зазначенням кодів товарів згідно з УКТ ЗЕД, вартості і країни походження товарів, що входять до кожної партії;

2) документальне підтвердження помилковості роздрібнення однієї партії товару на кілька партій;

3) поставка всіх партій товарів з однієї країни одним постачальником;

4) митне оформлення всіх партій товарів в одному митному органі.

Що стосується упаковки, то її країна походження співпадає із походженням товару, крім випадків, коли законодавство України передбачає її окреме декларування для тарифних цілей. У таких випадках країна походження упаковки визначається окремо від країни походження товару.

Для цілей визначення країни походження товару, у тому числі при застосуванні правила адвалорної частки, у тих випадках, коли упаковка, в якій товар ввозиться на митну територію України, вважається походженням з тієї ж країни, що й сам товар, враховується лише та упаковка, в якій товар звичайно реалізується у роздрібній торгівлі.

3. Сертифікати про походження товару

Сертифікат про походження товару повинен однозначно свідчити про те, що зазначений товар походить з відповідної країни, і має містити:

1) письмову заяву експортера про країну походження товару;

2) письмове посвідчення компетентного органу країни вивезення, який видав сертифікат, про те, що наведені у сертифікаті відомості відповідають дійсності.

Сертифікат про походження товару подається разом з митною декларацією, декларацією митної вартості та іншими документами, що подаються для митного оформлення. У разі втрати сертифіката приймається його офіційно завірений дублікат. У разі виникнення сумнівів з приводу достовірності сертифіката чи відомостей, що в ньому містяться, включаючи відомості про країну походження товару, митний орган може звернутися до органу, що видав сертифікат, або до компетентних організацій країни, зазначеної як країна походження товару, з проханням про надання додаткових відомостей. Товар не вважається таким, що походить з відповідної країни, доти, доки митні органи не одержать належним чином оформлений сертифікат про походження товару або затребувані ними додаткові відомості.

Для підтвердження походження товарів у зовнішньоекономічній діяльності застосовуються наступні **форми сертифікатів**:

сертифікат походження загальної форми (англійською мовою) – при експорті товарів українського походження до країн, з якими не обумовлено правил визначення країни походження;

сертифікат походження загальної форми (російською мовою) – при експорті товарів українського походження до країн СНД, якщо не виконується

якась із умов Правил визначення країни походження товарів, затверджених Рішенням Ради глав урядів СНД від 30.11.00;

преференційний (пільговий) сертифікат походження форми СТ-1 (російською мовою) – при експорті товарів українського походження до країн СНД, якщо задовольняються умови Правил визначення країни походження товарів, затверджених Рішенням Ради глав урядів СНД від 30.11.00;

преференційний (пільговий) сертифікат форми “А” (“Certificate of origin”) (англійською мовою) – на товари, які підпадають під преференційний режим в рамках Генеральної Системи Преференцій для країн ЄС, Чехії, Словаччини, Японії, США;

сертифікат походження на текстильні товари (TEXTILE PRODUCTS) (англійською мовою) – при експорті текстильних виробів українського походження до країн ЄС відповідно до положень Угоди про торгівлю текстильною продукцією між Україною та ЄС;

сертифікат походження на металопродукцію (англійською мовою) – при експорті металопродукції до країн ЄС відповідно до положень двосторонньої Угоди між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством по вугіллю та сталі про торгівлю деякими сталеливарними виробами;

преференційний (пільговий) сертифікат форми EUR (англійською мовою) – для товарів, що оформляються на виконання відповідних угод між Україною та країнами Балтії;

преференційний (пільговий) сертифікат форми EUR, серія М (англійською мовою) – для експорту в Республіку Македонія згідно з положенням Угоди про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною.

Сертифікат про походження товару повинен однозначно свідчити про те, що зазначений товар походить з відповідної країни і подається разом з митною декларацією, декларацією митної вартості та іншими документами, необхідними для митного оформлення.

Держмитслужба своїми листами доводить зразки сертифікатів походження, підписів уповноважених осіб і печаток, якими засвідчуються дані сертифікати.

У разі втрати сертифіката приймається його офіційно завіреним компетентними органами дублікат.

Лекція № 6

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

План лекції

1. Етапи проведення експертизи
2. Порядок проведення експертизи продовольчих товарів
3. Умови контракту щодо якості товару

Література: [2]-С. 92-112, [4]-С. 152-174; [5].

1. Етапи проведення експертизи

Організація процесу надання послуги з експертизи здійснюється у відповідності з вимогами Методики проведення товарознавчої експертизи експертами ТППУ.

Процес надання послуги з експертизи в загальному вигляді складається із таких підпроцесів:

- подання, реєстрація та розгляд заявки;
- планування послуги з експертизи;
- дослідження об'єкта експертизи;
- експертиза кількості вантажних місць або вантажних одиниць;
- експертиза якості товару;
- оформлення результатів експертизи;
- реєстрація та видача акту експертизи замовнику.

Перед початком проведення експертизи розглядаються підстави для її проведення. Підставами для проведення експертизи виступають порушення виконання угод постачання, купівлі-продажу, порушення правил маркування, умов транспортування або зберігання товарів, що призвели до нестач, псування або зниження якості товарів.

У залежності від визначеного завдання розрізняють експертизи з перевірки кількості, якості, комплектності, пакування, маркування, технічного стану транспортних засобів, відповідності умовам угоди або законодавчим чи регламентуючим вимогам.

При плануванні проведення товарознавчої експертизи виділяють три етапи:

- підготовчий;
- основний;
- заключний.

2. Порядок проведення експертизи продовольчих товарів

Роботи, пов'язані з експертизою товарів, виконуються експертами ТПП на підставі заявок суб'єктів господарської діяльності. Заявка має містити відомості про назву замовника, його адресу та телефон, прізвище відповідальної особи, найменування та кількість товару, місце знаходження товару, завдання експертизи. Заявка може бути прийнята як у письмовій формі, так і по телефону.

За домовленістю виконавця та замовника умови виконання послуг з експертизи товарів можуть бути оформлені угодою, гарантійним листом тощо. Форма оплати теж погоджується та залежить від того, чи є замовник постійним, чи звертається одноразово.

Якщо заявка подається в письмовій формі, то на ній має бути підпис керівника та головного бухгалтера організації замовника та печатка організації.

Завдання експертизи має бути чітко визначеним, містити повну інформацію про предмет (об'єкт) експертизи та метод контролю (дослідження).

Заявка реєструється в Журналі реєстрації ТПП за датою надходження з наданням їй порядкового номера. На швидкопсувну продукцію вказується час надходження заявки. Нумерація заявок починається кожного року з першого робочого дня.

Заявки на експертизу іноземної та вітчизняної продукції можуть реєструватись окремо.

Зареєстрована заявка надходить до керівника підрозділу Палати, який безпосередньо здійснює її розгляд, пересвідчується, що завдання експертизи чітко визначено, наведена повна інформація про об'єкт експертизи, методи перевірки та випробувань показників якості.

У разі прийняття рішення щодо спроможності проведення експертизи керівник підрозділу призначає експерта (групу експертів), дає вказівку на підготовку наряду. При призначенні групи експертів, один із них призначається відповідальним. За необхідності здійснюється інструктаж експертів.

На підставі зареєстрованої заявки оформляється наряд на проведення експертизи. У наряді слід вказати: номер, дату надходження заявки, дату початку експертизи, відомості про товар та замовника згідно з заявкою, а також завдання експертизи.

Уповноважений керівник експертного підрозділу Палати повинен після реєстрації замовлення у термін, погоджений із замовником, а щодо швидкопсувних товарів – протягом 24 годин, направити експерта для проведення експертизи: видати йому наряд, в якому слід вказати прізвище експерта, дату видачі наряду, підписати наряд і завірити його печаткою або штампом Палати. Оформлений таким чином наряд є підставою для експерта на проведення експертизи від імені відповідної палати. За отриманий наряд експерт розписується в журналі реєстрації заяв і видачі наряду.

Відомості про видачу експертові наряду мають бути внесені до журналу.

Замовник експертизи на підготовчому етапі повинен:

- призначити своїх компетентних представників (не менше двох) для участі в експертизі і підписання констатуючої частини акту експертизи;
- при необхідності забезпечити присутність представників митної або карантинної служби;
- підготувати робоче місце експерта, необхідні нормативні та товаросупровідні документи і зразок-еталон товару;
- забезпечити розсортування і вільний доступ до товару, дотримання техніки безпеки.

Узгоджений термін початку проведення експертизи може бути змінений за письмовим проханням замовника.

Основний етап роботи починається з прибуття експерта до замовника експертизи чи збирання експертної групи у замовника. На цьому етапі експерт (експертна група) уважно вивчають договір, товаросупровідні та нормативні документи, перевіряє створення необхідних умов для проведення експертизи.

Експерт організовує свою роботу відповідно до Методики проведення експертизи залежно від фактичних умов. Якщо замовник вважає за необхідне внести зміни до формулювання завдання експертизи або обсяги робіт, він повинен підтвердити це письмово. Експерт проводить експертизу з урахуванням змін, внесених замовником, попередньо узгодивши ці зміни з керівником підрозділу Палати.

Якщо замовник просить провести експертизу тієї ж партії на відповідність не тільки вимогам умов контракту (договору), але одночасно і вітчизняного або міжнародного стандартів, тоді допускається проведення двох або трьох експертиз окремо: однієї – на відповідність товару вимогам умов контракту (договору), іншої (інших) – на відповідність вимогам вітчизняного або міжнародного стандарту.

У випадку, якщо експерт прибув на місце проведення експертизи, а експертиза не відбулася з вини замовника (не надійшов товар, замовником не були надані необхідні документи, не створено умов для проведення експертизи, не забезпечені цілісність товару, дотримання техніки безпеки, особистої безпеки експерта та ін.), експерт зобов'язаний зателефонувати керівникові підрозділу Палати з метою одержання подальших розпоряджень. Якщо керівником прийнято рішення про відмову від проведення експертизи, заявка анулюється. Замовнику на підставі службової записки, складеної експертом на ім'я керівника підрозділу Палати, дається письмова аргументована відмова.

Експерт зобов'язаний подати до підрозділу Палати наряд з відповідною позначкою замовника про причину відмови від проведення експертизи і про фактично витрачений час, у тому числі, на дорогу в обидва кінці. У випадку відмови замовника від такого запису його робить сам експерт, вказуючи прізвище замовника, який відмовився зробити запис, і подає наряд до підрозділу Палати.

Експерту рекомендується використовувати розроблені та погоджені з Президією ТПП України методичні посібники з проведення конкретних видів експертиз відповідних груп товарів.

Якщо рекомендації методичних посібників не збігаються з вимогами чинної нормативно-технічної документації, експерт керується останньою.

Експертиза проводиться особисто експертом, виходячи з поставленого завдання. Формулювання завдання експертизи в заявці замовника, наряді та акті експертизи мають збігатися.

На початку проведення експертизи експерт перевіряє засоби вимірювання на наявність клейма повірки, дату повірки, відповідність діапазонів вимірювання параметрам товарів.

Під час проведення експертизи експерт записує всю інформацію, яка потрібна для оформлення акту експертизи, у робочий журнал. Форма робочого журналу, порядок його видачі експерту, вимоги до оформлення, заповнення та зберігання визначаються наказом по Палаті. Термін зберігання робочого журналу не може бути меншим за термін зберігання акту експертизи. На оригіналах документів, які подаються під час проведення експертизи, експерт робить позначку "Пред'явлено експерту", ставить підпис та дату початку експертизи. У випадках, якщо експерту пред'явлено товар, ушкоджений під час транспортування або у несправному транспортному засобі, експерт зобов'язаний вимагати від замовника комерційний акт відповідної транспортної організації. Якщо замовник експертизи наполягає на проведенні експертизи без комерційного акту, експерт, після погодження з керівником підрозділу, проводить таку експертизу. В акті експертизи експерт дає опис фактичного стану транспортного засобу, пакувальних місць, пломб і вказує, що комерційний акт не складено. Після відбору проб продовольчих товарів експерт складає акт відбору проб і проводить експертизу зазначеного в наряді товару.

Заключний етап експертизи є одним із найбільш відповідальних, в якому підсумовуються результати проведеної роботи. Метою даного етапу є аналіз і оцінка отриманих результатів експертизи і написання акту експертизи або експертного висновку.

Результати експертизи оформлюються відповідно до записів, зроблених експертом у робочому журналі під час проведення експертизи.

Акт експертизи складається на бланках затвердженої форми з додатком. Бланки актів експертиз повинні мати захисну сітку – гільош, яка зробить видимими будь-які виправлення або підробки та захистить документ від фальсифікації.

Оригінальний екземпляр акту експертизи має бути складений експертом власноруч або надрукований чітко, без виправлень та скорочень (за винятком загальноприйнятих). За згодою із замовником акт експертизи може бути складено українською, російською мовами або будь-якою іншою мовою.

Акт експертизи складається з трьох частин: протокольної, констатуючої та висновку. Під час складання актів експертизи експерт заповнює відповідні пункти форми акту.

Протокольна частина акту. У заголовній частині акту вказується номер акту експертизи, який відповідає реєстраційному номеру наряду.

Результати експертизи декількох партій товару, перевірених за одним нарядом у одного замовника, експерт оформляє окремими актами, що мають дробові реєстраційні номери, у чисельнику яких зазначається реєстраційний номер наряду, а в знаменнику – порядковий номер акту.

У пунктах протокольної частини акту експертизи експерт подає відомості, які відповідають найменуванням пунктів. У випадку відсутності даних для заповнення будь-якого пункту відповідний пункт не заповнюється, про що в констатуючій частині акту робиться відповідний запис.

Декілька партій товару можуть бути оформлені одним актом, за умови єдиного постачальника, виробника, замовника.

Констатуюча частина акту експертизи. Констатуюча частина акту експертизи має містити: опис ходу вивчення наданих документів; аргументовано викладені методи та фактично встановлені відповідно до поставленого завдання результати експертизи (огляду або дослідження предмета експертизи, зроблених розрахунків та ін.), проставлені дати (при експертизі швидкопсувних товарів) початку та закінчення перевірки товару.

Констатуюча частина претензійного акту експертизи підписується експертом та представниками організації, які брали участь у проведенні експертизи. У випадку незгоди зі змістом акту представники організації повинні підписати його з посиланням на особисту думку, яка є невід'ємною частиною акту експертизи. У випадку відмови представників замовника від підпису і вираження окремої думки в письмовій формі, експерт має право оформити акт експертизи без їхніх підписів, здійснюючи про це в акті експертизи відповідний запис.

Висновок експерта. Експерт повинен відповісти на поставлене завдання, сформулювати висновки.

Висновок має бути складений стисло, конкретно та обґрунтовано, виходячи з наявних об'єктивних даних і настільки чітко, щоб не виникла потреба у додаткових роз'ясненнях експерта; висновок має відповідати констатуючій частині акту.

Висновок експерта оформляється і підписується експертом (експертами) після підпису констатуючої частини представниками, які брали участь в експертизі.

Кількість екземплярів актів експертизи узгоджується із замовником; всі екземпляри акту мають бути розбірливо віддруковані на комп'ютері.

Виправлення в протокольній або констатуючій частині:

- претензійного акту експертизи – мають бути засвідчені підписом експерта та підписами представників замовника;
- інших актів експертизи – мають бути засвідчені підписом експерта.

Виправлення, які вносяться у висновок акту експертизи, мають бути погоджені з експертом та засвідчені його підписом.

Акт експертизи та наряд подаються до підрозділу Палати для реєстрації не пізніше наступного робочого дня після закінчення експертизи.

Оригінал акту експертизи реєструється в журналі або в комп'ютерній автоматизованій системі не пізніше наступного робочого дня.

Підпис керівника підрозділу Палати в оригіналі акту експертизи із зазначенням дати приймання акту від експерта засвідчує факт його реєстрації.

Друковані екземпляри акту зчитуються (звіряються експертом з рукописним) не пізніше наступного робочого дня після виходу з друку.

У рукописному екземплярі акту під час проведення зчитування експерт робить відмітки про виявлені помилки, а також вказує дату зчитування або кількість звірених екземплярів, ставить свій підпис. Одночасно експерт підписує звірені екземпляри акту.

Друковані екземпляри акту експертизи без підпису експерта, печатки (круглого штампа) підрозділу Палати, а також дати реєстрації є недійсними.

Рукописний екземпляр (оригінал) акту експертизи разом з усіма додатками, на яких базується висновок експерта, подається на зберігання до архіву та зберігається протягом трьох років.

Палата може своїм наказом збільшити терміни зберігання актів експертизи.

Якщо акт експертизи друкується експертом, оригіналом вважається один з друкованих екземплярів. Друковані екземпляри актів експертизи мають бути передані (з кур'єром – під підпис), направлені (поштою) або вручені замовнику експертизи в узгоджені строки. За домовленістю із замовником (якщо акт експертизи не є претензійним) допускається видача акту замовнику в рукописній формі.

Після реєстрації акту експертизи зміни або доповнення у протокольну або констатуючу частини акту можуть вноситися тільки з дозволу керівника підрозділу Палати за наявності обґрунтованої письмової заяви замовника.

У випадках, якщо замовник експертизи має обґрунтовані заперечення щодо висновку експерта або якщо експерт порушив порядок проведення експертизи, призначається повторна або контрольна експертизи.

3. Умови контракту щодо якості товару

Визначити якість товару в контракті купівлі-продажу – означає встановити якісну характеристику товару, тобто сукупність властивостей, що визначають придатність товару для використання його по призначенню відповідно до потреб покупця. Вибір способу визначення якості залежить від характеру товару, від практики, що склалася в міжнародній торгівлі даним товаром, і інших умов.

а) за стандартом

Цей спосіб припускає, що якість товару, що поставляється, точно відповідає визначеному стандарту. Стандарти розробляються різними урядовими організаціями (так звані національні стандарти, наприклад, ДСТ, DIN), спілками підприємців, науково-технічними асоціаціями та інститутами, страховими компаніями й ін. Застосування стандартів полегшує встановлення в

контрактах якості товарів із загальними родовими ознаками й уніфікованої продукції; у контракті досить послатися на номер і дату стандарту і вказати організацію, яка його розробила. По стандарту визначається якість більшості товарів, що обертаються в міжнародній торгівлі, зокрема, машин і устаткування, чорних металів, зернових, каучуку бавовни й інших.

б) по технічних умовам

Якщо на даний товар відсутні стандарти, а також через особливі умови виробництва й експлуатації товару, для встановлення спеціальних вимог до його якості застосовуються технічні характеристики. Вони містять докладні технічні властивості товару, опис матеріалів, із яких він повинний виготовлятися, правила і методи перевірки й іспитів. По технічних умовам звичайно визначають якість товарів, що виконуються на основі індивідуальних замовлень, унікального устаткування, складного промислового устаткування й апаратури. Технічні умови на машини й устаткування можуть бути представлені або самим замовником під час підписання контракту купівлі-продажу, або розроблені фірмою-постачальником і підтверджені замовником. Технічні умови приводяться або в самому тексті контракту, або в додатку до нього.

в) за специфікацією

Специфікація містить звичайно, необхідні технічні параметри, що характеризують товар. Специфікації складаються в основному експортерами, тому що характеризують індивідуальний товар, але можуть складатися й імпортерами, різними асоціаціями й іншими організаціями, як національними, так і міжнародними. У контракті в цьому випадку необхідно вказати організацію, що склала специфікацію, і надати основні показники цієї специфікації.

г) за зразком

Спосіб визначення якості товару за зразком розповсюджений в основному в торгівлі споживчими товарами, а також деякими видами машин і устаткування індивідуального виготовлення, і найчастіше використовується при укладенні угод на виставках і ярмарках.

Продавець надає покупцю кілька зразків продукції, покупець випробує їх властивості і, якщо вони його задовольняють, замовляє велику партію. У контракті записується, що якість товару повинна відповідати зразкам, визначається порядок звірення поставленого товару зі зразком (вказуються умови, за якими товар може відхилитися по якості від зразка, а також терміни збереження сторонами зразків (наприклад, протягом якогось терміну з дати надходження останньої партії товару)). Звичайно прийнято відбирати три зразки: один екземпляр зберігається в покупця, інший - у продавця, третій - у якої-небудь нейтральної організації (наприклад, торговельної палати), зазначеної у договорі.

д) за описом

Цей спосіб використовується для визначення якості товарів, з індивідуальними ознаками, наприклад, фруктів. У контракті докладно описуються усі властивості товару.

е) за попереднім оглядом

За попереднім оглядом звичайно продаються товари на аукціонах і зі складів. У контракті цей спосіб позначається словами "оглянуто-схвалено". Покупцю надається право оглянути всю партію товару у встановлений термін. Продавець повинний гарантувати якість товару таким, яким його оглянув і схвалив покупець, і продавець фактично не відповідає за якість поставленого товару, якщо тільки в ньому не було схованих недоліків, які покупець при огляді товару установити не міг і про які йому не було повідомлено до здійснення угоди.

ж) за змістом окремих речовин у товарі

Цей спосіб визначення якості припускає встановлення в контракті у відсотках мінімально припустимого вмісту корисних речовин і максимально припустимого вмісту небажаних елементів чи домішок.

з) по виходу готового продукту

При цьому способі в контракті встановлюється кількість (у відсотках до загальної маси чи в абсолютних величинах) кінцевого продукту, що повинний бути отриманий із сировини (наприклад, цукру-рафінаду з цукру-сирцю, пряжі з вовни, олії з насіння).

і) по натурній вазі

Цим способом визначають якість зернових. Натурна вага - це вага одного гектолітра (одиниця об'єму) зерна. Натурна вага відображає фізичні властивості зерна (форма, розмір зерна, наповненість, питома вага), а також дає уявлення про вихід борошна й крупи з нього. Показники натурної ваги звичайно застосовуються в сполученні з іншими показниками (наприклад, вміст сторонніх домішок у зерні).

к) спосіб "тель-кель"

Цей спосіб застосовується, зокрема, при продажі врожаю зернових, цитрусових "на корені" (ще не знятого), коли продавець не несе відповідальності за якість товару, що поставляється, і означає постачання товару "яким він є". Покупець зобов'язаний прийняти товар незалежно від його якості, якщо він відповідає найменуванню (виду, сорту), зазначеному в договорі, і позбавлений права подавати рекламацію. Цей спосіб застосовується також при морському перевезенні вантажів, коли продавець не несе відповідальності за погіршення якості товару в дорозі.

Крім цих основних способів визначення якості можуть використовуватися і деякі інші способи, наприклад, показники розмірів окремих частин товару (каменів вугілля, насіння, крупинок солі), фарбування товару (бавовни, цукру, каучуку), запаху та інші. Якість товару в контракті часто визначається застосуванням двох чи декількох перерахованих вище способів. Якщо в контракті не зазначено спосіб визначення якості, звичайно вважається, що якість товару, що поставляється, повинна відповідати середній якості, яка є в країні продавця чи в країні походження товару, звичайним для даного виду товару.

Лекція № 7

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

План лекції

1. Специфіка організації та проведення різних видів експертиз.
2. Порядок проведення експертизи кількості товарів.
3. Експертиза кількості товару, який надійшов у вантажних місцях.
4. Порядок проведення експертизи якості товарів.

Література: [3]-С. 81-116; [4]-С. 195-214; [5].

1. Специфіка організації та проведення різних видів експертиз

Експертиза як вид фахової діяльності широко застосовується в різноманітних сферах народного господарства. За спільністю задач, об'єкта (предмета) та методик дослідження розрізняють їх види: товарознавча, технологічна, юридична, судова, екологічна, інженерно-технічна, економічна (бухгалтерська, фінансова), біологічна, патентознавча, мистецтвознавча, психофізіологічна.

Товарна експертиза здійснюється з урахуванням номенклатури вимог, використаних для експертної оцінки і поділяється на наступні групи:

- товарознавчу (кількості, якості, комплектності товару);
- санітарно-гігієнічну (відповідність гігієнічним вимогам);
- ветеринарну (ветеринарну нешкідливість товару);
- екологічну (нешкідливість товару для зовнішнього довкілля).

У залежності від напрямів досліджень, які здійснюються з урахуванням вимог, використаних для експертної оцінки конкретного товару, товарознавча експертиза класифікується на наступні різновиди:

- експертиза кількості товару;
- експертиза якості товару;
- експертиза комплектності товару;
- експертиза споживчих властивостей товару;
- експертиза новизни товару;
- експертиза походження товару;
- експертиза нормативної бази на товари (нормативної документації);
- ідентифікація виду чи різновиду товару;
- експертизи вартості (ціни) товару та ступеня її зниження;
- експертиза рівня якості товару та ступеня його зниження;
- експертиза відповідності коду товару ТН ЗЕД;
- експертиза відповідності товару певній системі сертифікації;
- експертиза оптимальності структури асортименту товарів;

- експертиза конкурентоспроможності товару.

Різновиди експертизи визначаються поставленими метою і завданнями. Специфічні особливості окремих різновидів товарознавчої експертизи мають вирішальний вплив на формування підходів до проведення експертизи, використання методик та методів досліджень, порядку оформлення результатів.

Товарознавча експертиза окремих груп товарів має свої специфічні особливості, обумовлені використанням сировини, матеріалів, технологією виготовлення, оздоблення і заключної обробки. Для її проведення розроблені і використовуються методики проведення експертизи в розрізі окремих груп. Так, наприклад, номенклатура показників якості для експертизи виробів із скла і кришталю, взуття, текстильних, парфумерно-косметичних товарів має свої особливості. Для оцінки показників якості використовуються органолептичні, експертні і лабораторні методи дослідження, в т. ч. фізико-хімічні, мікробіологічні, механічні, мікроскопія, характерні для певних груп товарів, які передбачені стандартами або технічними умовами контрактів.

Специфіка окремих видів товарознавчих експертиз коротко може бути окреслена наступними особливостями.

Експертиза кількості товару – перевірка відповідності кількості товарних одиниць, маси у партії або в частині партії до числового значення, що міститься у товаросупроводжувальних документах або у пакувальному листі; традиційно має місце при розходженні фактичної кількості товару з даними транспортних, супровідних, розрахункових документів чи маркірування. Специфіка цього виду товарознавчої експертизи проявляється при дослідженні товарів без упакування, у відкритій тарі чи тарі, що не забезпечує збереження кількості товару, а також при визначенні мірної чи вагової кількості (тканини, натуральні і штучні шкіри, шкури, текстильні волокна). Певні особливості стосуються експертизи кількості товарів, вага яких залежить від вологості. Розрахунок здійснюється на кондиційну вологість (натуральні волокна, шкури); товарів, кількість яких може визначатися розрахунковим шляхом (шкури); товарів, що транспортуються у специфічній тарі (тюках, контейнерах).

Експертиза якості товару – перевірка відповідності показників якості товару до вимог, встановлених умовами угоди (контракту), нормативною документацією, а також до товарного зразка-еталона.

Експертиза комплектності товару – перевірка відповідності номенклатури окремих частин (виробів, деталей, вузлів), які у комплектності складають одиницю. Для товарів легкої промисловості, наприклад, дослідження в межах партії відповідності їх підбору як за окремими частинами (жакет і юбка), так і за певними характеристиками (кольорами, відтінками, покроями, фасонами, оздобленням, розмірно-ростовочно-повнотними характеристиками).

Експертиза споживчих властивостей товару – аналіз та оцінювання споживчих властивостей товару за допомогою експертних методів на основі результатів випробувань (перевірки). Є одним із найскладніших видів товарознавчої експертизи. Експерт на підставі відповідних знань та із залученням певних засобів здійснює кількісно-якісний аналіз досліджуваного

товару шляхом його порівняння з іншими товарами, що обрані за критерій, чи з ідеальним зразком; встановлює споживчу цінність досліджуваного товару на основі співставлення з обраними критеріями чи нормативними документами, отримує узагальнений результат (оцінювальне твердження), виражене у кількісній чи якісній формі.

Експертиза новизни товару – оцінювання найсуттєвіших споживчих властивостей товару за відповідною шкалою (ступенями) новизни. Такими рівнями доцільно вважати: зміну зовнішнього оформлення товару без зміни його споживчих властивостей; часткову зміну споживчих властивостей за рахунок поліпшення основних характеристик товару, але без принципових змін технології його виготовлення; принципову зміну споживчих властивостей, які вносять суттєві зміни у спосіб задоволення відповідної потреби споживача; появу товару, що не має аналогів. Даний вид експертизи органічно пов'язаний з експертизою споживчих властивостей товару і вимагає досконалого знання номенклатури та методів оцінювання споживчих властивостей.

Експертиза походження товару – передбачає підтвердження (заперечення) чи встановлення географічного місця виготовлення товару (країни, регіону) та способу виготовлення товару (кустарне, фабричне). Експертне дослідження передбачає розшифровку маркування, що нанесене, на товар, тару, а для товарів, маркування яких відсутнє або викликає сумнів (неправдиве) – застосування знань особливостей вихідних матеріалів, способів виготовлення, конструкції та оздоблення виробів, які характерні конкретним виробникам чи виробникам певних регіонів. Для підвищення об'єктивності експертного висновку у такому дослідженні експерт використовує товарні каталоги та зразки-еталони товарів відомого походження. Певні особливості має експертиза походження товарів, на які видані сертифікати походження, передбачені нормативними документами в галузі зовнішньоекономічної діяльності (сертифікати загальної форми, форми А, форми СТ-1, текстильний сертифікат). Така експертиза здійснюється у порядку, передбаченому Правилами видачі відповідних сертифікатів.

Експертиза нормативної бази на товар – аудит (перевірка) нормативної документації на товар. Оскільки найпоширенішим сучасним нормативним документом на товари є стандарт, то аудит нормативної бази на товари, насамперед, повинен спрямовуватися на дослідження стандартів. Базовими об'єктами експертизи повинні бути міжнародні стандарти, національні стандарти розвинутих країн, які постачають на світовий ринок конкурентоспроможну продукцію, та рекомендовані нормативи, які пропонуються сучасною наукою, практичним досвідом та потребами конкретних споживачів. Товарознавча експертиза нормативних документів повинна розглядатися як необхідна умова та незаперечна підстава об'єктивності подальших товарознавчих експертиз.

Ідентифікація товару – встановлення видової назви товару, назви різновиду чи просто найменування товару. Така експертиза повинна бути спрямована на встановлення узаконених (стандартизованих) означень чи

тлумачення назви (найменування), яке внесене у відповідні нормативні документи. Такими документами найчастіше є стандарти на терміни і визначення, товарні словники, пояснення до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності.

Експертиза рівня якості товару та ступеня пониження рівня якості стосується різних стадій життєвого циклу товару: проектування, виготовлення, транспортування, зберігання, експлуатації. Вона вимагає досконалого знання вимог нормативних документів щодо проектування, виготовлення конкретних видів, а також дефектів, які можуть виникати на різних стадіях життєвого циклу товару. Експерт повинен знайти, ідентифікувати, словесно визначити будь-який дефект та оцінити ступінь його впливу на рівень якості товару, а також встановити ступінь пониження рівня якості товару через наявні дефекти.

Експертиза відповідності коду товару ТН ЗЕД передбачає глибоке знання відповідних Правил кодування, особливостей кодування виробів окремих товарних груп та досконалого знання об'єктів кодування (товарів). Здійснюється у відповідності з методикою проведення експертизи товару на його відповідність коду ТН ЗЕД, затвердженого Торгово-промисловою палатою України. Мотивований висновок експерта складається відповідно до вимог Правил ідентифікації.

Експертиза відповідності товару певній системі сертифікації — експертиза товару, що підлягає обов'язковій сертифікації, такого, що пройшов сертифікацію, вимогам цієї системи сертифікації здійснюється шляхом проведення лабораторних досліджень, обов'язкових для цієї системи сертифікації, показників властивостей товару та співставлення результатів цих лабораторних досліджень з вимогами нормативних документів, на яких базується відповідна система сертифікації.

Експертиза оптимальності структури асортименту — дослідження номенклатури асортименту на рівні споживчих комплексів, видів та різновидів товару з метою виявлення фактичного (передбачуваного) задоволення потреб споживачів. Вона здійснюється з урахуванням сегментації споживачів даного регіону за їх типологією, соціальним станом, рівнем прибутків, сезонністю та іншими факторами. Крім цього, враховуються: наявність запасів товарів у торговому підприємстві, швидкість їх обертання, раціональні норми споживання, фактори соціального (морального) старіння товарів.

Експертиза конкурентоспроможності товару полягає у формуванні номенклатури найсуттєвіших показників якості товару, їх подальшому оцінюванні та виведенні на основі отриманих оцінок інтегрованого показника конкурентоспроможності. Цей вид експертизи є логічним завершенням експертизи оцінки рівня якості товару.

2. Порядок проведення експертизи кількості товарів

Проведення експертизи кількості товару регламентується нормативним документом – «Методика проведення товарознавчої експертизи експертами торгово-промислової палати в Україні».

Відповідно до поставленого завдання експерт обирає метод точного визначення кількості товару (підрахунок, промір або зважування; вибірковий або суцільний метод перевірки) з урахуванням вимог, які містяться в договірних умовах або нормативно-технічній документації (міжнародних, державних або стандартах підприємств).

Вибіркова перевірка товару за кількістю проводиться тільки у випадках, які передбачені контрактними (договірними) умовами та нормативно-технічною документацією.

Приблизне визначення кількості товару не допускається.

До відкриття транспортного засобу або транспортного обладнання експерт зобов'язаний:

- перевірити його номер з номером, який вказаний у транспортній накладній;

- звірити його технічний та комерційний стан (наявність пошкоджень, справність дверей, дверних запорів; наявність та стан пломб відправника чи пункту відправлення (станції, порту), їх справність, відповідність даних відтисків пломб відомостям, які вказані в транспортних та товарно-супровідних документах).

У процесі відкриття транспортного засобу або транспортного обладнання експерт повинен:

- бути присутнім під час зняття пломби замовником;

- перевірити наявність засобів та пристосувань для зберігання товару;

- визначити ступінь заповнення транспортного засобу товарними місцями (товаром), зафіксувати наявність завалів, а також відповідність навантаження та кріплення товару вимогам відповідної НД;

- звернути увагу на стан упаковки, товарну та попереджувальне маркування, якщо товар потребує обережного поводження;

- перевірити температурний режим під час відкриття транспортного засобу, якщо товар транспортується у відповідному режимі;

- визначити такий порядок вивантаження та підрахунок товарних місць або товару із транспортного засобу, який виключав би необхідність повторного перерахунку.

Підрахунок, запис кількості та номерів товарних місць, кількості товару проводяться одночасно експертом та замовником експертизи під час відкриття та розвантаження транспортного засобу.

При виявленні товарних місць, які мають пошкодження з доступом до товару або підмочення, кількість товару в них, а при необхідності — і його комплектність перевіряється одразу після вивантаження цих товарних місць.

Одночасно перевіряються наявність дірок, сколів, тріщин, деформацій, слідів від підмочення, плям різного походження, пошкоджень з витіканням, висипанням вмісту, з шурхотом битого скла та ін. дефектів, які можуть бути зафіксовані тільки на момент відкриття та розвантаження транспортного засобу. По можливості встановлюється причина пошкодження або підмочення товару.

Після вивантаження з транспортного засобу всіх товарних місць або товару експерт зобов'язаний:

- у випадку виявлення розходжень фактичної кількості товарних місць (товару) з даними товарно-супровідних документів або пошкодження упаковки товару зробити ретельний огляд транспортного засобу, звернути увагу на наявність пошкодження покрівлі, підлоги. У випадку необхідності замовник повинен забезпечити складання комерційного акту, або акту технічного стану транспортного засобу.

3. Експертиза кількості товару, який надійшов у вантажних місцях

До відкриття товарного місця експерт зобов'язаний:

- оглянути приміщення, в якому зберігається товар, ознайомитися з порядком складування та умовами зберігання (температура, вологість та ін.);

- зробити зовнішній огляд товарних місць, зафіксувати наявність та розташування контрольних стрічок, металевих скоб, цвяхів, звертаючи увагу на наявність пошкоджень або слідів відкриття та відповідного транспортного маркірування, а також маніпуляційних знаків, надписів.

Під час відкриття товарного місця експерт зобов'язаний:

- бути присутнім при відкритті кожного товарного місця;
- зробити внутрішній огляд товарного місця та допоміжних пакувальних засобів; перевірити, як товар укладено в товарному місці, ступінь заповнення товарного місця; наявність пакувального матеріалу, коробок та в якому вони стані;

- зробити спільно з товароодержувачем підрахунок товару за кожною асортиментною ознакою;

- перевірити наявність інформації про товар (артикул, розміри виробів тощо), яка зазначена в маркуванні на товарі та зіставити з даними пакувального листа, специфікацією постачальника або з даними маркування на товарному місці;

- зіставити загальну кількість виробів з кількістю, яка зазначена в пакувальних листах, специфікації або маркування на товарному місці.

Якщо є відвантажувальна специфікація (товарно-супровідна документація) постачальника або пакувальні листи, експерт зіставляє номер місця, який зазначений в них, з номером місця, зазначеного в маркуванні та, у разі їх відповідності, результати фактичної перевірки вмісту кожного товарного місця зіставляє з даними пакувального листа або пояснювальної специфікації, фіксує відхилення в них, засвідчує їх своїм підписом та підписом представника замовника.

Відсутність рахунку-фактури, специфікації, опису, пакувальних листів не є причиною для припинення експертизи.

Якщо є відсутня відвантажувальна специфікація та пакувальні листи, експерт зіставляє вміст кожного товарного місця з даними маркування на упаковці, фіксує фактичну наявність товару в кожному місці та веде докладні записи в Робочому зошиті.

У випадку виявлення невідповідності фактичної кількості товару в товарному місці з даними пакувальних листів або маркування на упаковці експерт діє так:

- дає вказівку припинити подальше відкриття товарних місць;
- особисто в присутності замовника експертизи повторно перевіряє товар (здійснює підрахунок, промір, зважування);
- проводить додатковий зовнішній та внутрішній огляд тари і засобів пакування з метою встановлення причин виникнення нестачі, при необхідності здійснює відбір зразків упаковки зі слідами пошкодження для дослідження або випробування, робить висновок, чи міг товар, якого бракує, уміститися в товарне місце;
- організує контрольне зважування товарного місця (встановлює масу нетто та масу брутто);
- попереджує замовника про необхідність збереження упаковки товарного місця, в якому була виявлена нестача, та товару, який знаходився в ньому;
- рекомендує замовнику викликати представників правоохоронних органів у випадку, якщо виявлено сліди пошкодження тари та засобів упаковки.

Експерт систематизує результати перевірки за пакуванням та маркуванням, підраховує загальну кількість товару за конкретними позиціями асортименту, кількість товару, яка не відповідає товарно-просувним документам (нестача, надлишки, розходження за асортиментом), робить висновки про причини виникнення розбіжностей.

Палата може також виконувати замовлення на проведення експертизи кількості (ваги) товару (вантажу) у момент його зважування (в автотранспортних засобах, вагонах, цистернах, на судні тощо) з використанням методів, зазначених у методиках.

Визначення кількості товару, маса якого залежить від вологості, без визначення її фактичного значення, не допускається.

4. Порядок проведення експертизи якості товарів

При проведенні експертизи якості товарів, крім документів, що супроводжують партію товарів, включаючи договір, експерт повинен розглянути законодавчі та регламентуючі вимоги щодо цих товарів.

Залежно від поставленого замовником завдання при визначенні показників якості товару з урахуванням вимог до якості, які містяться в нормативно-технічній документації або контрактних (договірних) умовах,

експерт вибирає метод перевірки (вимірювальний або органолептичний) і вид перевірки (вибіркова або суцільна).

Органолептичний метод – визначення показників якості продукції, який здійснюється на основі аналізу сприйняття органів відчуттів, яким визначаються такі показники якості товару: зовнішній вигляд (колір, форма, консистенція та ін.), запах, смак, звук, сприйняття на дотик, наявність дефектів.

Органолептичний метод не виключає можливості використання технічних засобів (лупа, лінійка, ваги, мікроскоп, мікрофон, слухова трубка та ін.), які підвищують сприйнятливість та можливості органів відчуття.

Вимірювальний метод – метод визначення показників якості продукції, що здійснюється на основі технічних засобів вимірювання. За допомогою вимірювального методу визначають такі показники якості як маса виробу, сила струму, швидкість автомобіля та ін.

Вибіркова перевірка – перевірка, під час якої висновок роблять за результатами перевірки однієї або декількох вибірок з поширенням результатів експертизи на всю партію, що дозволяється у випадках, передбачених вимогами контрактів (договорів) і стандартами.

Якщо контрактом (договором) не передбачається перевірка якості вибірковою методом, то здійснюється суцільна перевірка.

Суцільна перевірка – перевірка кожної одиниці продукції в партії.

При проведенні експертизи якості товарів важливе значення має вибір виду випробувань (руйнівних або неруйнівних) та умов і місця їх проведення.

Руйнівні випробування – випробування з використанням руйнівних методів контролю, під час яких може бути порушена придатність об'єкта до використання.

Неруйнівні випробування – випробування із застосуванням неруйнівних методів контролю, які не порушують придатність об'єкта до використання.

Лабораторні випробування проводяться тоді, коли контрактними (договірними) умовами або вимогами нормативно-технічної документації якість регламентується фізико-хімічними, фізико-механічними, медико-біологічними та іншими показниками, які визначаються за допомогою лабораторних випробувань.

Для лабораторних випробувань відбір зразків (проб) проводиться безпосередньо експертом. Обсяг вибірки (кількість зразків, маса чи міра проб), засоби упаковки та зберігання відібраних зразків (проб) мають відповідати вимогам нормативно-технічної документації.

Відібрані зразки (проби) мають супроводжуватися оформленою етикеткою із вказівкою найменування товару, дати відбору зразків (проб), номер партії та інших даних, які вказують на приналежність відібраних зразків (проб) до пред'явленої на експертизу партії. Зразок (проба) має бути опломбований або опечатаний особистим штампом експерта, або іншим чином, що забезпечить схоронність зразків (проб) від підробки (заміни).

В обов'язковому порядку оформлюється акт відбору зразків (проб), який разом з відібраним зразком (пробою) експерт передає замовнику експертизи для відправлення на випробування (або для зберігання як арбітражного зразка).

На підставі протоколу випробувань, в якому відображені результати проведення лабораторних випробувань, оформлюється акт експертизи. Протокол випробувань є невід'ємною частиною акту експертизи. Його копія зберігається в Палаті разом з архівним екземпляром акту експертизи. Про існування протоколу лабораторних випробувань експерт робить позначку в акті експертизи. Експерт може, посилаючись на протокол випробувань, відобразити в акті експертизи результати випробувань, але це не позбавляє його обов'язку додавати протокол до акту експертизи.

Відмова замовника від проведення лабораторних випробувань, якщо експерт вважає доцільними, є підставою для анулювання замовлення.

Експерт здійснює перевірку якості пред'явленого товару, робить у робочому зошиті записи про наявність, характер, розміри та місце знаходження виявлених дефектів і причину їх виникнення; у разі потреби визначає втрату якості у відсотках, крім випадків, коли завдання експертизи передбачає інший порядок. На перевірених та забракованих експертом виробках, які мають дефекти та не відповідають вимогам нормативно-технічної документації або умовам контракту (договору), експертом ставиться:

- особиста відмітка (штамп або підпис) – на споживчі товари при узгодженні із замовником, якщо це можливо, не пошкоджуючи товарного вигляду виробів;

- особисте клеймо – на обладнання та на вироби з металу при узгодженні із замовником.

Особисті штампи та клейма виготовляє кожна Палата. їх розмір і форма можуть бути будь-якими (овал, ромб, квадрат тощо), оптимальний розмір – 1,5 x 2,5 см.

Палата також встановлює порядок видачі та зберігання штампів та клейм. Під час перевірки технічного стану приладів, машин та устаткування забороняється, якщо інше не передбачене умовами контракту (договору), розкривати без участі гарантійної майстерні або представника виробника частини та вузли, які мають пломби виробника.

Якщо були порушені умови транспортування або зберігання товару, що призвело до виникнення дефектів, експерт може проводити експертизу якості тільки після приведення замовником товару в стан, який дозволить об'єктивно визначити його якість. Відмова замовника від виконання вказаної вище умови є підставою для анулювання заявки.

Експерт систематизує результати перевірки якості товару, підраховує кількість товару, якість якого відповідає вимогам нормативних документів, та кількість товару, що не відповідає цим вимогам.

Лекція № 8

ПОСЛУГИ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТИ ЕКСПЕРТИЗИ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

План лекції

1. Особливості класифікації послуг у міжнародній торгівлі.
2. Структура та основні елементи GATS.
3. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності.
4. Угода СОТ по торговельним аспектам прав інтелектуальної власності (TRIPS).
5. Способи оцінювання об'єктів інтелектуальної власності.
6. Види ліцензійних платежів за використання прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Література: [1]-С. 144-167; [3]-С. 124-132; [5].

1. Особливості класифікації послуг у міжнародній торгівлі

Множину послуг світового ринку групують за різними ознаками. Об'єктивними критеріями класифікації послуг є характер їх учасників і факторів, а саме:

- предметів послуг;
- об'єктів і суб'єктів послуг;
- механізму реалізації послуг.

Згідно з критеріями наявності або відсутності зв'язку з товарною торгівлею та рухом капіталу (або відповідно до характеру поставки послуг споживачеві) послуги можна класифікувати таким чином:

- послуги, пов'язані з торгівлею (торговельні) – транспортні, страхові та ін.;
- послуги, пов'язані з інвестиціями та виробничою кооперацією (інвестиційні) - банківські, готельні, передавання технологій та ін.;
- послуги, водночас пов'язані з інвестиціями і торгівлею (змішані) – зв'язок, буд-во;
- послуги, які мають автономний характер – інформаційні послуги, особисті та ін.

Кожна з провідних економічних організацій в розроблених класифікаціях послуг застосовує власні теоретичні класифікаційні підходи.

Світовий банк використовує класифікацію послуг, яка розроблена на підставі аналізу факторів виробництва, і виділяє такі послуги:

- факторні послуги – платежі, які виникають у зв'язку з міжнародним рухом факторів виробництва (капіталом та робочою силою) – доходи від інвестицій, роялті та ліцензійні платежі, заробітна плата, сплачена нерезидентом;

- нефакторні послуги – послуги, не пов'язані з рухом факторів виробництва (туристичні, транспортні та інші нефінансові послуги).

МВФ (Міжнар. валютний фонд) в основу класифікаційних критеріїв включив поточні операції платіжного балансу, тому послуги можна згрупувати таким чином:

- морські перевезення;
- інші види транспортних послуг;
- подорожі;
- інші приватні та інші офіційні послуги.

Секретаріат СОТ (Світової організації торгівлі) розробив класифікацію ринку послуг (згідно ГАТС – Генеральної угоди про торгівлю послугами, є додатком до угоди про СОТ) та поділив їх на 12 секторів:

- бізнес-послуги (із включенням професійних та комп'ютерних);
- послуги зв'язку;
- будівельні та інженерні послуги;
- послуги дистриб'юторів;
- освітні послуги;
- екологічні послуги;
- фінансові послуги (страхування та банківські);
- медичні послуги;
- послуги в галузі туризму та подорожей;
- рекреаційні, культурні та спортивні послуги;
- транспортні послуги;
- інші послуги.

Ці 12 секторів розподілено на 155 підсекторів.

За класифікацією ЮНКТАД (постійного допоміжного органу Генеральної Асамблеї ООН, завданням якого є сприяння міжнародній торгівлі) послуги поділено на 5 категорій:

- фінансові;
- інформаційні (комунікаційні);
- професійні (виробничі);
- туристичні;
- соціальні.

2. Структура та основні елементи ГАТС

Успіх торговельних переговорів по товарах в рамках ГАТТ став очевидним на початку 80-х років перед Уругвайським Раундом багатосторонніх торговельних переговорів. Застосування в міжнародній торговельній системі значних скорочень ставок тарифів на промислові товари стимулювало динамізацію світового торговельного обміну та зростання сукупного світового доходу, а розвиток міжнародного торговельного права в ГАТТ зробив передбачуваним режим світової товарної торгівлі. На фоні цього, торгівлі послугами не приділялося належної уваги. Це можна пояснити декількома

причинами. По-перше, на всіх попередніх етапах розвитку міжнародної торгівлі послуги розглядалися лише як доповнення до торгівлі товарами та виробництва. По-друге, більшість сфер послуг жорстко регулювалися на внутрішніх ринках в протекціоністських цілях, а деякі з них були суспільними монополіями. По-третє, переговори щодо внутрішнього регулювання сфери послуг з метою елімінації перешкод для торгівлі сприймалися в більшості країн як загроза державному суверенітету.

Але в середині 1980-х років більшість урядів країн, особливо індустріально розвинених зіткнулися з проблемою загальноосвітнього економічного спаду, зростаючою інфляцією і загрозливими рівнями безробіття. Необхідність розвитку міжнародної торгівлі послугами стала актуальною проблемою. Уряди розраховували, що з ліквідацією перешкод для міжнародної торгівлі і забезпеченням експортерів послуг передбачуваною законодавчою базою в сфері торгівлі і інвестицій, активізація експорту автоматично буде стимулювати розвиток сфери послуг. А це, в свою чергу, сприяло би безінфляційному зростанню всередині країн, полегшуючи проблеми, пов'язані зі структурними зрушеннями, які на той час були необхідні для переходу до ресурсозберігаючих та наукомістких технологій.

Таким чином, масштаби сектору послуг і зростаючі темпи міжнародної торгівлі ними обумовили зацікавленість більшості країн в створенні багатосторонньої системи регулювання світового ринку послуг.

З огляду на сукупність зазначених чинників на початку Уругвайського Раунду в 1986 році країни домовилися включити в процес переговорів торгівлю послугами.

Створення угоди щодо лібералізації торгівлі послугами було досить складним процесом, основним чином тому, що така форма торгівлі не потребує перетину кордону фізичним товаром, а бар'єри у торгівлі послугами є досить різноманітними та залежать від великої кількості локальних регулюючих пропозицій послуг норм, які є специфічними для кожної країни. Наприклад, урядові нормативні акти, спрямовані на захист споживача шляхом встановлення стандартів для професійної кваліфікації або вимоги до тренінгів та сертифікації професіоналів, дозволяють тільки дуже обмежене визнання іноземних документів, що діє як перешкода у торгівлі освітніми або консалтинговими послугами. Вже зазначалось, що торгівля послугами мала тенденцію бути підпорядкованою більшому регулятивному контролю, ніж продаж фізичних товарів. Таким чином, лібералізація не могла бути досягнутою за допомогою проведення переговорів щодо зменшення тарифів та кількісних обмежень, що було типово для ГАТТ. Крім того, торгівля послугами підпадала під дію регулятивних норм як на національному, так і на наднаціональному рівнях, а тому, сторони що вели переговори, повинні були враховувати і це.

Укладання угоди щодо послуг було також ускладнено тим, що в світовій практиці існують різні методи надання міжнародних послуг. У деяких галузях для компанії може бути необхідним відкриття регіонального представництва

для надання певних послуг (банки, рекламні агенції, ресторани тощо). Тому на доступ до ринку у таких випадках впливають обмеження щодо прямих іноземних інвестицій. У інших випадках, спеціалізовані послуги, такі як розваги, можуть бути надані лише артистами або музикантами, яким для цього потрібно здійснити короткострокову подорож до іншої країни щоб дати концерт. В цьому випадку імміграційні закони або обмеження по дозволах на працевлаштування можуть бути бар'єрами для експорту таких послуг.

Однак не дивлячись на ці труднощі одним з найвагоміших досягнень Уругвайського Раунду багатосторонніх торговельних переговорів було прийняття Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС), яка стала одним з трьох основних компонентів світової торговельної системи поряд з Генеральною угодою з тарифів і торгівлі 1994 р. та Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

ГАТС сформувалась як досить комплексна угода: крім головних правил, що стосуються всіх видів послуг, вона містить декілька додатків щодо специфічних послуг та секторів, а також схеми специфічних зобов'язань для кожного члена. Важливо зазначити, що ГАТС є рамковою угодою, тобто вона забезпечує так звані стартові умови і правила, які в подальшому будуть уточнюватися, вдосконалюватися і корегуватися сторонами. Навіть за умов збереження значних обмежень в торгівлі послугами, які відображені в зобов'язаннях країн, ГАТС підвищує прозорість національних режимів у сфері послуг та є бар'єром, що запобігає подальшим обмеженням у національних режимах країн-членів. Очікується, що подальші переговори матимуть результатом більш значну лібералізацію торгівлі послугами загалом.

Методологічно ГАТС можна поділити на три головні складові:

- загальні положення, які містять концепції, принципи та правила які застосовуються до всіх заходів, що впливають на торгівлю послугами;
- додатки, що стосуються регулювання специфічних сфер послуг та специфічних об'єктів;
- специфічні зобов'язання кожного з членів (містяться у розкладах) щодо доступу на ринок та національного режиму.

Із чотирьох загальних зобов'язань у торговельній угоді – режим найбільшого сприяння, національний режим, прозорість та доступ до ринку – які визначені у ГАТС, тільки прозорість та РНС є зобов'язаннями, що застосовуються до всіх сфер послуг зазначених в Угоді; інші ж два – національний режим та доступ до ринку є зобов'язаннями що узгоджуються.

З юридичної точки зору загальна система ГАТС складається з 6 частин:

Частина 1. Містить одну статтю, яка визначає торгівлю послугами шляхом характеристики 4-х різних способів здійснення торгівлі послугами між країнами. Ці способи зазвичай називають чотирма “способами постачання послуг”.

Частина 2. Це головна частина Угоди, яка містить загальні обов'язки і правила. В цій частині визначаються принципи, з яких виводяться правила, включаючи підґрунтя для виключень.

Частина 3. Визначає яким чином специфічні зобов'язання мають бути структуровані (за трьома напрямками: доступ на ринок, національний режим, додаткові зобов'язання).

Частина 4. Передбачає проведення прогресивної лібералізації з метою розширення торгівлі послугами, сприяння економічному росту всіх торгових партнерів, а також розвитку країн, що розвиваються.

Частини 5 та 6. Охоплюють процедурні та інституціональні питання щодо регулювання торгівлі послугами, зокрема створення Ради з торгівлі послугами.

Угода також має Додатки, чотири з яких стосуються окремих секторів сфери послуг.

Крім того, кожна країна-член має специфічні зобов'язання в сфері послуг, які є невід'ємною частиною ГАТС.

3. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності

Для зручності всі об'єкти інтелектуальної власності, що визначені такими у Книзі 4 Цивільного кодексу України «Право інтелектуальної власності», поділені на три групи: об'єкти промислової власності, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, об'єкти авторського права і суміжних прав (рис. 2).

Наведений вище перелік об'єктів права інтелектуальної власності не є вичерпним. До нього можна віднести й інші результати творчої діяльності, такі як, наприклад, нормативно-технічна документація, технологічні регламенти, результати наукових досліджень тощо.

Далі пропонуємо більш детально розглянути об'єкти права інтелектуальної власності.

Винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Торговельна марка – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

Географічне зазначення – це назва географічного місця, яке вживається для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

Сутність *фірмового найменування* витікає з самої назви цього об'єкту.

До об'єктів авторського права відносяться твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

- 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

- 3) комп'ютерні програми;
- 4) бази даних;
- 5) музичні твори з текстом і без тексту;
- 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- 7) аудіовізуальні твори;
- 8) твори образотворчого мистецтва;
- 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;
- 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- 14) похідні твори;
- 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- 17) інші твори.

До об'єктів, суміжних з авторськими правами відносяться: виконання творів, фонограми і відеограми, програми (передачі) організацій мовлення тощо.

Сорт рослин – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів.

Під *породою тварин* зазвичай розуміють селекційні досягнення у тваринництві.

Топографія інтегральної мікросхеми – це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

Комерційна таємниця – це технічна, комерційна, організаційна та інша інформація, що здатна підвищити ефективність виробництва або іншої соціально доцільної діяльності чи забезпечити інший позитивний ефект.

Відкриття – це встановлення невідомих раніше закономірностей властивостей і явищ матеріального світу.

Раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

4. Угода СОТ по торговельним аспектам прав інтелектуальної власності (TRIPS)

На розвиток міжнародної торгівлі може чинити негативний вплив відмінність законодавчих норм, прийнятих у різних країнах для захисту прав інтелектуальної власності. Більш того, недбале або неефективне застосування цих норм на практиці сприяє торгівлі підробками і «піратськими» товарами. Це завдає шкоди комерційним інтересам виробників, які законно володіють правами інтелектуальної власності. Тому Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), підписана в ході багатосторонніх торгових переговорів Уругвайського раунду, включає мінімум норм щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також мінімум процедур та заходів для їх виконання. Угода визначає також механізм для забезпечення на міжнародному рівні дотримання норм країнами-учасницями СОТ на національному рівні.

В основу цієї Угоди покладені міжнародні конвенції з питань захисту інтелектуальної власності. Його положення включають такі види прав інтелектуальної власності: патенти, авторські та суміжні права, торгові марки і знаки, промисловий дизайн, топологія інтегральних мікросхем, закрита інформація, географічні зазначення.

Для того, щоб власники патентів не зловживали наданими їм правами, передбачається обов'язкове ліцензування цих прав. Цим забезпечується баланс між законними інтересами власників і користувачів прав. Угода також визначає процедури проведення консультацій між урядами в разі, якщо будь-яка країна-учасниця СОТ має підстави вважати, що процедура ліцензування або умови підприємництва в одній з країн-учасниць СОТ порушують положення цієї Угоди або чинять негативний вплив на конкуренцію.

Угода ТРІПС ґрунтується на головних міжнародних конвенціях з прав інтелектуальної власності і включає більшість їх положень. Слідуючи всім вищенаведеним конвенціям, можна гарантувати більш високу ступінь захисту прав інтелектуальної власності, ніж того вимагає ТРІПС.

Основні положення Угоди, можна розділити на наступні п'ять груп:

- Основні принципи і загальні зобов'язання;
- Мінімальні рівні захисту, що включають предмет охорони; надані права; допустимі винятки з цих прав; мінімальний період охорони;
- Антиконтурентні заходи, що містяться в ліцензійних контрактах.
- Внутрішні процедури і заходи щодо забезпечення прав інтелектуальної власності.
- Визначення перехідних періодів для виконання правил на національному рівні.

Угода з прав інтелектуальної власності ще раз підтверджує основний принцип національного режиму - у питаннях доступності, придбання, сфер застосування, підтримки та забезпечення прав інтелектуальної власності іноземним громадянам повинен надаватися режим, який є не менш сприятливим, ніж у країні їх проживання. Іншим принципом, підтвердженими

даними Угодою є принцип найбільшого сприяння, який не допускає дискримінацію іноземних громадян.

5. Способи оцінювання об'єктів інтелектуальної власності

Потреба в оцінці вартості інтелектуальної власності виникає у зв'язку з:

- визначенням бази оподаткування в процесі придбання та продажу об'єктів інтелектуальної власності;
- здійсненням корпоративних операцій, пов'язаних з емісією (ремісією) статутних фондів господарських товариств;
- визначенням вартості виключних прав, що передаються на підставі договору купівлі-продажу об'єктів інтелектуальної власності чи ліцензійних договорів на право використання таких об'єктів;
- визначенням розміру компенсації (розміру відшкодування), яку потрібно сплатити відповідно до діючого законодавства власнику інтелектуальної власності за порушення його виключних прав;
- внесенням об'єктів інтелектуальної власності при здійсненні інноваційних чи інвестиційних проектів;
- поширенням ринків збуту (шляхом надання франшизи (межі відхилення кількості поставленого товару від зазначеного у договорі) та ін.);
- організацією страхування;
- передачею інтелектуальної власності під заставу з метою отримання кредитів;
- визначенням збитків, отриманих неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;
- банкрутством підприємства у процесі його ліквідації з метою задоволення позивів кредиторів;
- проведенням приватизації (відчуження) державного майна.

За своєю сутністю об'єкти інтелектуальної власності не мають неуреченої форми, тому їх вартість не визначається з використанням традиційних показників, що застосовуються при здійсненні оцінки матеріальних об'єктів. Світовий досвід показує, що питання адекватної ціни складне як практично, так і теоретично. Ймовірність та суб'єктивність у такій оцінці очевидна, що потребує залучення до розрахунку вартості інтелектуальних об'єктів більш удосконаленого методичного інструментарію.

При цьому слід зазначити, що розрахунки вартості об'єктів інтелектуальної власності здійснюються для певних цілей і не можуть бути використані для інших.

Методика оцінки вартості інтелектуальної власності розробляється для відповідного об'єкта під конкретного замовника, оскільки потреба у такій оцінці виникає, як правило, у зв'язку з відчуженням відповідних виключних або невиключних прав.

З прийняттям Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 р. № 2658-III

визначені правові засади здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання їх результатів.

Законом передбачено, що оцінка майна, майнових прав – це процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, яка передбачена в положеннях (національних стандартах) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиках та інших нормативно-правових актах, що розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Положення (національні стандарти) оцінки майна, які сьогодні розробляються, повинні містити визначення понять, у тому числі поняття ринкової вартості, принципів оцінки, методичних підходів та особливостей проведення оцінки відповідного майна залежно від мети оцінки, вимоги до змісту звіту про оцінку та порядок його рецензування.

Майном, що може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, у тому числі земельні ділянки, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності.

Майновими правами, що можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

Датою оцінки є дата, за станом на яку здійснюються процедури оцінки майна та визначається його вартість. Нормативно-правовими актами з оцінки майна можуть бути передбачені строки дії звіту про оцінку майна (акта оцінки майна) від дати оцінки або дати її затвердження (погодження) замовником.

Законом передбачено, що професійно-оціночна діяльність – це діяльність оцінювачів (які мають кваліфікаційне свідоцтво оцінювача) та суб'єктів оціночної діяльності (які мають сертифікат суб'єкта оціночної діяльності), що полягає в організаційному, методичному та практичному забезпеченні проведення оцінки майна, Розгляді та підготовці висновків щодо вартості майна.

До суб'єктів оціночної діяльності належать суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому законодавством порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, що здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності відповідний до зазначеного Закону.

До суб'єктів оціночної діяльності належать також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності у процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі.

Оцінка майна проводиться на підставі договору між суб'єктами оціночної діяльності – суб'єктом господарювання та замовником оцінки на підставі ухвали суду про призначення відповідної експертизи щодо оцінки майна.

Договір на проведення оцінки майна укладається в письмовій формі та може бути двостороннім або багатостороннім.

Істотними умовами договору на проведення оцінки майна є:

- зазначення майна, що підлягає оцінці;
- мета, за якою проводиться оцінка;
- вид вартості майна, що підлягає визначенню;
- дата оцінки;
- строк виконання робіт з оцінки майна;
- розмір і порядок оплати робіт;
- права та обов'язки сторін договору;
- умови забезпечення конфіденційності результатів оцінки, інформації, використаної під час її виконання;
- відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору;
- порядок вирішення спорів, які можуть виникнути під час проведення оцінки та прийняття замовником її результатів.

Законодавством або за згодою сторін договору в ньому можуть бути передбачені інші істотні умови.

Звіт про оцінку майна є документом, що містить висновки про вартість майна та підтверджує виконані процедури з оцінки майна суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання відповідно до договору. Звіт підписується оцінювачами, які безпосередньо проводили оцінку майна, і скріплюється печаткою та підписом керівника суб'єкта оціночної діяльності.

Акт оцінки майна – це документ, що містить висновки про вартість майна та підтверджує виконані процедури з оцінки майна, здійсненої суб'єктом оціночної діяльності – органом державної влади або органом місцевого самоврядування самостійно. Акт оцінки майна підлягає затвердженню керівником органу державної влади або органу місцевого самоврядування.

При здійсненні розрахунків вартості об'єктів інтелектуальної власності світова практика напручувала ряд загальних теоретичних підходів, до яких належить доходний, витратний та ринковий. Кожний з них має свої методи та методологію.

Доходний підхід передбачає, що ніхто не вкладатиме свій капітал у придбання того чи іншого об'єкта нематеріального характеру, якщо такий самий доход можна отримати будь-яким іншим способом.

Методологія цього підходу базується на встановленні причинного зв'язку між функціональними (фізичними, техніко-економічними та ін.) властивостями об'єкта інтелектуальної власності, що використовується у конкретному об'єкті техніки (технології), та майбутніми доходами від його використання. Головною передумовою такого підходу є те, що економічна цінність кожного конкретного об'єкта в даний момент зумовлена очікуванням отримання в майбутньому доходів від його використання.

На практиці в кожному об'єкті техніки (технології), як правило, одночасно використовується декілька об'єктів інтелектуальної власності (винаходи, ноу-хау та інші рішення). На кожний об'єкт припадає лише відповідна частка вартості прав на весь об'єкт техніки (технології) в цілому. Тому, використовуючи доходний підхід, перш за все необхідно визначити розмір частки участі кожного конкретного суб'єкта інтелектуальної вартості в загальному прибутку (доході).

Основними методами, що реалізують цей методологічний напрям, є методи дисконтування та капіталізації.

В основу методу дисконтування покладено один з головних фінансових законів, який формулюється так: сьогоднішні гроші коштують дорожче, ніж завтрашні.

Співвідношення між поточною та майбутньою вартістю об'єкта інтелектуальної вартості описують шляхом збільшення ставки дисконтування майбутніх грошових потоків за методом складного відсотка, внаслідок чого оцінюються майбутні грошові потоки, визначається ставка дисконтування і розраховується сумарна поточна вартість майбутніх грошових потоків.

Під капіталізацією розуміють процес переведення доходів від якогось майна у його вартість. Розрізняють метод прямої капіталізації і метод капіталізації за нормою віддачі.

Метод прямої капіталізації використовується в основному як екс-пост-метод для розрахунку залишкової вартості оцінюваного об'єкта (іноді для оцінки об'єктів, термін життя яких практично необмежений) і включає: виявлення джерел і розмірів чистого доходу, визначення ставки капіталізації і визначення вартості оцінюваного об'єкта як частки від ділення щорічного доходу (чистого прибутку після податків, чистого операційного доходу), отриманого від комерційного використання об'єкта оцінки, на коефіцієнт капіталізації.

Витратний підхід заснований на припущенні, що потенційний покупець, володіючи відповідною інформацією про предмет купівлі, не заплатить за нього більше, ніж за інший об'єкт у складі нематеріальних активів тієї самої корисності. Передбачається визначення витрат на відтворення первісної вартості об'єкта інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів підприємства з урахуванням його подальших поліпшень чи його заміни за вирахуванням обґрунтованої поправки на суму амортизації за період використання оцінюваного об'єкта з метою встановлення його реальної

вартості. Для об'єктів нематеріального характеру властивий строковий і моральний знос.

Основними методами, що реалізують витратний підхід, є метод визначення початкових витрат, метод вартості заміщення та метод відновлюваної вартості. Вартість інтелектуальної власності, що визначається за методом визначення початкових витрат, має назву історичної, оскільки вона передусім базується на фактично здійснених витратах згідно з бухгалтерською звітністю підприємства за кілька років.

При оцінці інтелектуальної вартості за методом вартості заміщення використовують принцип заміщення, згідно з яким максимальна вартість власності визначається мінімальною ціною, яку потрібно заплатити при купівлі об'єкта, еквівалентного за функціональними можливостями і варіантами його використання або такого, що має аналогічну споживчу вартість.

Метод відновлюваної вартості є найбільш прийнятним для розрахунку вартості прав на унікальні об'єкти інтелектуальної власності. Відновлювана вартість об'єкта інтелектуальної власності визначається як сума витрат, необхідних для створення нової, точної копії оцінюваного об'єкта на підставі сучасних цін на сировину, матеріали, енергоносії, комплектуючі витрати тощо.

Ринковий підхід до оцінки вартості інтелектуальної власності передбачає використання методу порівняльних продаж. Суть цього методу полягає у прямому порівнянні оцінюваного об'єкта з іншими, аналогічними за якістю, призначенням і корисністю, що були продані в порівняний час на аналогічному ринку. Основними умовами застосування цього методу є:

- наявність відомостей про факти продажу інтелектуальної власності подібного призначення і корисності (об'єктів-аналогів);
- уміння оцінити вплив відмітних особливостей таких об'єктів та їх вартість;
- доступність та достовірність інформації про ціни та умови угод за об'єктами-аналогами.

У цьому разі ринкова вартість оцінюваного об'єкта визначається ціною, яку може сплатити покупець типовому продавцю інтелектуальної власності на дату оцінки за аналогічний за якістю, призначенням і корисністю об'єкт на даному ринку з урахуванням відповідних коригувань, що враховують відмінності між оцінюваним об'єктом і його аналогом.

Після аналізу всіх даних про інтелектуальну власність, яку потрібно оцінити, і узгодження показників вартості, отриманих із застосуванням усіх трьох названих підходів, здійснюють остаточний розрахунок вартості оцінюваного об'єкта.

При визначенні ринкової вартості інтелектуальної власності враховують не лише витрати продавця, а й ефект, очікуваний покупцем від використання придбаємого об'єкта, його конкурентні характеристики та можливих користувачів.

При цьому важливо врахувати всі правові обмеження, визначаючи не тільки ступінь правового захисту (патенти, свідоцтва, авторські права) об'єкта

оцінки, а й масштаб його використання. Тим більше, що ступінь правової захищеності кожного об'єкта перебуває у прямій залежності від строку його конкретного використання.

6. Види ліцензійних платежів за використання прав на об'єкти інтелектуальної власності

Ліцензійна винагорода (платіж) – грошова сума, виплачувана ліцензіатом на користь ліцензіара за передані першому за ліцензійною угодою права на використання визначеного ОПІВ.

Основними видами ліцензійних платежів (винагород) є: роялті, паушальний та комбінований платежі.

Роялті – вид платежів, який платить ліцензіат ліцензіару протягом усього терміну дії ліцензійного договору чи як відсоток від суми прибутку чи суми обороту від випуску продукції або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції.

Паушальний платіж – це виплата ліцензіарові визначеної зафіксованої в договорі суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції.

Комбіновані платежі – найбільш поширені та передбачають виплату ліцензіару ліцензіатом первинного сталого платежу до початку виробництва та збуту ліцензійної продукції з подальшою виплатою залишку розрахункової ціни ліцензії як роялті після того, як буде налагоджено виробництво ліцензійної продукції. Таким чином, ліцензіар має можливість отримувати відрахування від реального доходу ліцензіата протягом усього терміну дії ліцензійного договору.

Патентовласник може отримати додатковий прибуток від використання свого об'єкта інтелектуальної власності за рахунок платежів за договором **франшизи** (в Україні – це договір комерційної концесії). Правовласник дозволяє іншій особі використовувати права на промислові зразки, фірмові найменування, торговельні марки, технології, комерційну таємницю тощо.

Різниця договору франшизи від звичайного ліцензійного договору у тому, що права передаються на пільговій, привілейованій основі. Так, користувач отримує вже готову технологію під відомою торговельною маркою. Тому йому не потрібно відвойовувати місце на ринку, а його ризики зводяться до мінімуму. Договір франшизи повинен містити умову про те, що якість товарів та послуг нового власника буде не нижчої якості товарів і послуг колишнього власника, а останній буде здійснювати контроль за використанням цієї угоди.

Франчайзинг – це така організація бізнесу, в якій юридична особа (франчайзер) передає незалежній фізичній або юридичній особі (франчайзі) право на продаж продукту та послуг цієї юридичної особи за раніше визначеним законам і правилам бізнесу, що встановлює франчайзер, за певну винагороду у вигляді першопочаткового внеску і періодичних відрахувань (роялті або сервісної плати). Франчайзинг – це свого роду оренда.

Франчайзер – це юридична особа (компанія), яка видає ліцензію або передає в право користування свій товарний знак, "ноу-хау" тощо.

Франчайзі – це фізична або юридична особа, яка купляє можливість навчання і допомоги при створенні бізнесу у франчайзера і сплачує сервісну плату (роялті) за використання товарного знаку, "ноу-хау" і системи ведення робіт франчайзера. Франчайзі сам сплачує витрати на створення бізнесу.

Франшиза – це повна бізнес-система (франчайзинговий пакет), котру франчайзер продає франчайзі і що включає посібники з ведення робіт та інші важливі матеріали, які належать франчайзеру.

Відносно новою формою комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності є лізинг. За договором лізингу передається різне технологічне обладнання, верстати, прилади тощо, які виконані на рівні винаходів і захищені патентами. Тобто разом з технологічним обладнанням і процесом передається право користуватися об'єктом інтелектуальної власності. Така форма комерціалізації дозволяє починаючим підприємцям відкривати свій бізнес навіть при обмеженому стартовому капіталі.

Лекція № 9

ЕКСПЕРТИЗА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

План лекції

1. Класифікація культурних цінностей.
2. Ввезення і вивезення культурних цінностей через митний кордон України.
3. Державна експертиза культурних цінностей.
4. Порядок митного оформлення культурних цінностей.

Література: [2]-С.183-194; [3]-С. 135-150; [5].

1. Класифікація культурних цінностей

Культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства Україна, а саме:

- оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтаж з будь-яких матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва;

- предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства і держави, історією, наукою і культурою, а також такі, що стосуються життя і діяльності видатних діячів держави, політичних партій, громадських і релігійних організацій, науки, культури та мистецтва;

- предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок;

- складові частини і фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва;
- старовинні книги та інші видання, які є історичною, художньою, науковою і літературною цінністю, окремо або в колекції;
- манускрипти і інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фотодокументи, окремо або в колекції;
- унікальні і рідкісні музичні інструменти;
- види зброї, які має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність;
- рідкісні поштові марки, інші матеріали філателій, окремо або в колекції;
- рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування;
- зоологічні колекції, які є науковою, культурно-просвітницькою, навчально-виховною або естетичною цінністю;
- рідкісні колекції та зразки флори і фауни, мінералогії, анатомії та палеонтології.

Сімейні цінності – культурні цінності, що мають характер особистих або сімейних предметів. Згідно із законодавством України культурними цінностями України є:

- культурні цінності, створені на території України громадянами України;
- культурні цінності, створені на території України іноземцями чи особами без громадянства, які постійно проживають або проживали на території України;
- культурні цінності, виявлені на території України;
- ввезені на територію України культурні цінності, придбані археологічними, археографічними, етнографічними, науково-природничими та іншими експедиціями за згодою відповідних органів країни походження цих цінностей;
- ввезені на територію України культурні цінності, придбані в результаті добровільного обміну;
- ввезені на територію України культурні цінності, отримані в подарунок або законно придбані за згодою відповідних органів країни походження цих цінностей;
- незаконно вивезені культурні цінності України, що перебувають за межами її території;
- культурні цінності, евакуйовані з території України під час війн та збройних конфліктів і не повернуті назад;
- культурні цінності, тимчасово вивезені з території України і не повернуті в Україну;
- культурні цінності, переміщені на територію України внаслідок Другої світової війни як часткова компенсація за завдані окупантами збитки.

Поверненню в Україну підлягають:

- культурні цінності, незаконно вивезені з території України;
- культурні цінності, евакуйовані з території України під час війн та збройних конфліктів і не повернуті назад;

- культурні цінності, тимчасово вивезені з території України і не повернуті в Україну.

Культурні цінності, які знаходяться за межами України на законних підставах, можуть бути повернуті шляхом укладення договору купівлі-продажу з власником культурних цінностей, обміну їх на взаємовигідних умовах або отримання в подарунок.

Культурні цінності, які на законних підставах перебувають у власності фізичних або юридичних осіб України, але походження, яких пов'язано з історією та культурою інших держав, можуть бути повернуті до цих держав шляхом укладення договору купівлі-продажу з власником культурних цінностей, обміну на взаємовигідних умовах або отримання в подарунок.

2. Ввезення і вивезення культурних цінностей через митний кордон України

Згідно зі статтею 561 Митного кодексу України органи доходів і зборів здійснюють контроль за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України у взаємодії з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. Такий контроль у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється органами доходів і зборів у формі попереднього документального контролю в порядку, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Відносини, пов'язані з вивезенням культурних цінностей за межі митної території України, регулюються Законом України від 21.09.99 №1068 - XIV "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей". Відповідно до статті 11 Закону: заявлені до вивезення культурні цінності підлягають обов'язковій державній експертизі.

Свідоцтво на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей є підставою для пропуску зазначених у ньому культурних цінностей за межі митної території України. Вивезення культурних цінностей без цього свідоцтва забороняється.

Тому, для того, щоб вивезти будь-яку культурну цінність за межі митної території України необхідно:

- оформити право власності на предмет (договір дарування, купівлі-продажу, спадщина та ін.) – від 1 до 7 днів;
- провести державну експертизу предмету – від 7 до 90 днів;
- отримати свідоцтво на право вивезення предмету – від 1 до 30 днів;
- за необхідності, провести митне оформлення предмету – від 1 до 5 днів.

Якщо людина вважає, що певна річ не є культурною цінністю, але є підстави вважати, що можуть виникнути ускладнення при проходженні митного контролю, то необхідно отримати довідку в тому же Управлінні контролю за переміщенням культурних цінностей та охорони культурної спадщини, що об'єкт культурного призначення не є культурною цінністю.

3. Державна експертиза культурних цінностей

Пред'явлені до вивезення (тимчасового вивезення) та повернуті після тимчасового вивезення культурні цінності підлягають обов'язковій державній експертизі. Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розміри плати за неї затверджуються постановою Кабінетом Міністрів України.

У теорії, вартість експертизи становить від 7 до 27 грн. Але, на практиці, музеї встановлюють свої розцінки: від 100 до 5000 грн.

Відмова фізичної чи юридичної особи, заявника про вивезення (тимчасове вивезення) культурних цінностей, пред'явити на державну експертизу культурних цінностей, що надаються до вивозу, розглядається як відмова заявника від їх вивезення. У випадку, якщо результат державної експертизи дає підстави для занесення пред'явленої до вивезення культурної цінності до Державного реєстру національного культурного надбання, матеріали експертизи передаються відповідному центральному органу виконавчої влади незалежно від згоди особи, яка порушила клопотання.

4. Порядок митного оформлення культурних цінностей

Режим митного оформлення культурних цінностей при їх вивезенні через митний кордон України з метою відчуження регламентує Постанова КМУ № 448 від 21.05.2012 р. «Про порядок вивезення (Пересилання) за Межі митної території України Громадянам дорогоцінних металів (за винятком Банківських металів, пам'ятних та ювілейних монет України із дорогоцінних металів), дорогоцінного каміння та виробів із них, а також культурних цінностей з метою їх відчуження».

Згідно з постановою вивезення (пересилання) за межі митної території України громадянами культурних цінностей з метою їх відчуження здійснюється у разі, коли сумарна фактурна вартість культурних цінностей:

- не перевищує суму, еквівалентну 10000 євро, на підставі свідоцтва встановленого зразка на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей і з обов'язковим письмовим декларуванням;

перевищує суму, еквівалентну 10000 євро, – на умовах переміщення товарів у митний режим експорту.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Експертиза та митне оформлення товарів : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / А. А. Мазаракі, Н. В. Мережко, Н. В. Калуга та ін.; за ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2019. – 368 с.
2. Тіхосова Г. А. Митний контроль та експертиза товарів : навч. посіб. / Г. А. Тіхосова, О. М. Вербицький, Є. О. Калінський. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. – 312 с.
3. Перспективи розвитку системи податкових та митних експертиз в Україні: концептуальний підхід / Сушкова О. Є., Ємець А. В., Пунда О. О. та ін.; за заг. ред. О. Є. Сушкової. Ірпінь: ФОП Мельник А. А., 2019. – 104 с.
4. Вирішення міждержавних спорів у Світовій організації торгівлі : навчальний посібник у 3-х т. Т. 3 / С. Г. Осика, В. В. Коновалов, О. О. Бакалінська. – Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2019. – 248 с.
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

Додаткова література

6. Науменко В. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. П. Науменко, П. В. Пашко, В. А. Руссков. – Київ : Знання, 2004. – 403 с.
7. Коломієць Т. М. Експертиза товарів : підручник / Т. М. Коломієць, Н. В. Притульська, О. Л. Романенко. – Київ : КНТЕУ, 2007. – 274 с.
8. Додін Є. В. Експерт та спеціаліст у митній справі України : навчальний посібник / Є. В. Додін. – Одеса, 2004. – 72 с.
9. Батутіна А. П. Експертиза товарів : навчальний посібник / А. П. Батутіна, І. В. Ємченко. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 278 с.
10. Міжнародна торгівля : підручник / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, М. І. Барановська та ін. – Київ : ЦУЛ, 2011. – 512 с.
11. Дем'янюк О. Б. Митне адміністрування : навч. посіб. / О. Б. Дем'янюк, С. Д. Герчаківський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 328 с.
12. Мережко Н. В. Митна справа : підручник / Н. В. Мережко, П. В. Пашко, О. В. Рождественський. – Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. – 572 с.
13. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-15>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Лекція № 1. Класифікація та номенклатура товарів у статистиці зовнішньоекономічних зв'язків.....	5
Лекція № 2. Експертиза кількості, якості товарів та їх сертифікація у міжнародній торгівлі.....	12
Лекція № 3. Митна експертиза товарів.....	21
Лекція № 4. Експертизи щодо забезпечення нетарифних методів регулювання у міжнародній торгівлі.....	27
Лекція № 5. Експертиза походження товарів.....	41
Лекція № 6. Організація проведення експертизи продовольчих товарів.....	46
Лекція № 7. Технологія проведення експертизи непродовольчих товарів....	54
Лекція № 8. Послуги, інтелектуальна власність як об'єкти експертизи у міжнародній торгівлі.....	63
Лекція № 9. Експертиза культурних цінностей у міжнародній торгівлі.....	76
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	80

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Чуйко Марина Миколаївна

ЕКСПЕРТИЗА ТОВАРІВ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Конспект лекцій
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
денної та заочної форм здобуття освіти за
спеціальністю 076 «Підприємництво та торгівля»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 28.02.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 3.59. Обсяг 0,784 Мб. Зам. № 60/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна